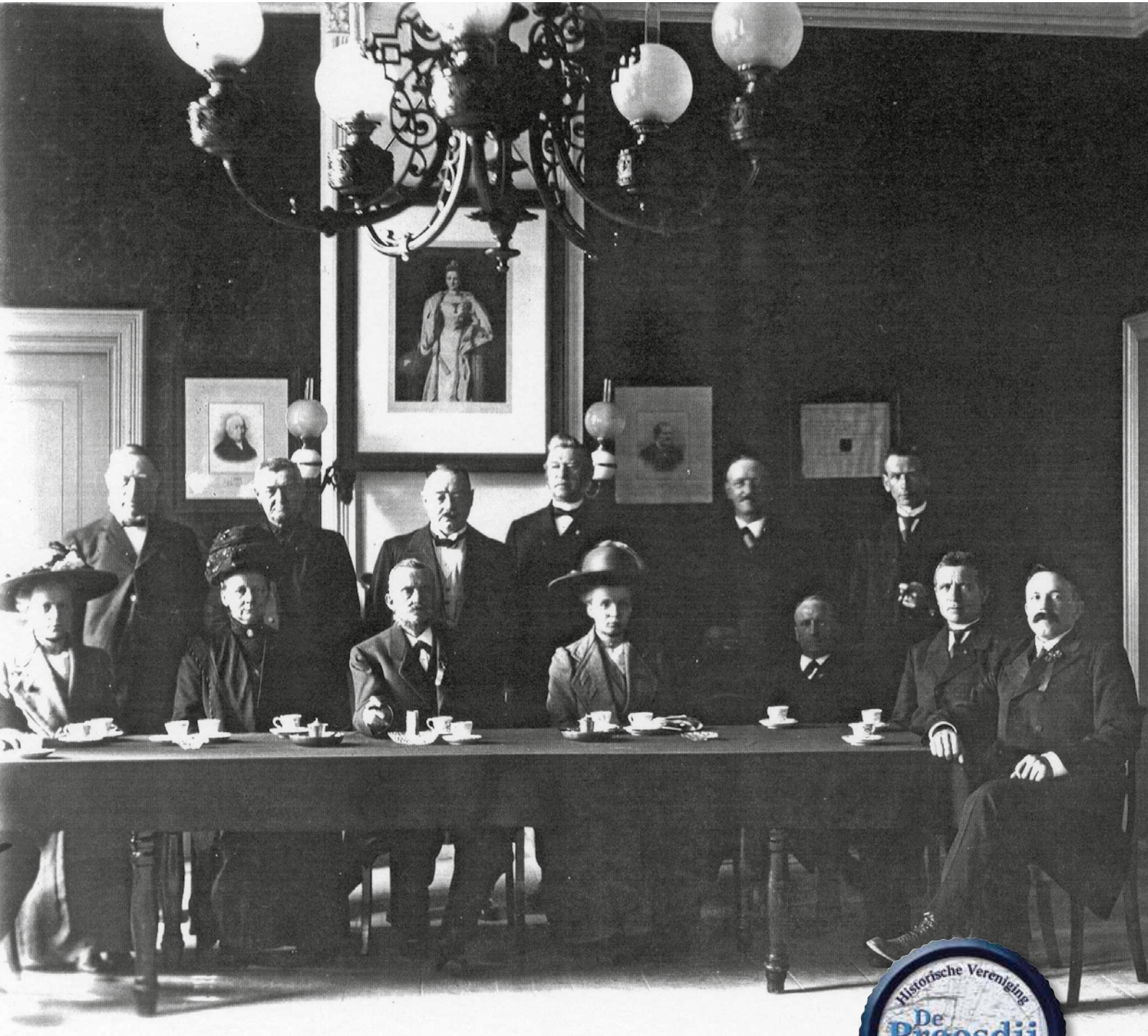

de Proosdijkoerier

JAARGANG 34 | NUMMER 3 | SEPTEMBER 2018

HOE MIJDRECHT PROBEERDE AMBTENAREN OP TE VOEDEN

150 JAAR SCHANSKERK IN UITHOORN

DE STATIONSWEG BIJ DE CROONSTADTLAAN

ADVERTENTIEPAGINA BINNENZIJDE OMSLAG
IN BEZIT VAN AVANTI

Redactioneel

In dit septembernummer vindt u opnieuw een zeer gevarieerd aanbod van historisch interessante artikelen over onze regio.

Zo vervolgt Pieter Sipkema het verhaal over, in onze omgeving gevonden, bijzondere pijpenkoppen en vervolgt Peter van Golen zijn zoektocht naar de oorsprong van onze gronden. Een reeks van persoonlijke herinneringen beschrijven we in het artikel over de Stationsweg in Mijdrecht, terwijl Arie Bloed een fraaie beschrijving geeft van de situatie in Waverveen begin vorige eeuw, rond de toentertijd actieve dominee Ouwejan.

De Schanskerk in Uithoorn bestaat 150 jaar, reden genoeg voor Chris Woerden om de geschiedenis van dit

regionaal herkenbare bouwwerk nader toe te lichten. Stef Veerhuis beschrijft in zijn vervolghet verhaal over burgemeester Padmos vooral de ontwikkelingen rond Maria van Soest en Klaas van Wieringen. Joop Frankenhuis legt ons uit hoe de bestuurlijke bepalingen van het gerecht Mijdrecht rond 1800 hun invloed op de ambtelijke functionarissen hadden en Piet van Buul beschrijft de ontwikkelingen van de plaatselijke verkiezingen in het licht van 100 jaar algemeen kiesrecht. Arie Bloed schreef een in memoriam betreffende de ons eerder dit jaar ontvallen Herman van Soest.

Ten slotte wijzen we u op de aparte pagina waarop we de laatste versie van ons privacybeleid weergeven, alsook op de agenda van de algemene vergadering van november a.s. met diezelfde avond een lezing over het Oranjehuis. ■

Bij de voorplaat

In deze Proosdijkoerier het tweede en laatste deel over de invoering van het algemeen kiesrecht op 12 december 1917. Wat betekende het algemeen kiesrecht voor de bestuursorganen op lokaal niveau? Piet van Buul onderzoekt welke gevolgen de nieuwe wetgeving had voor de samenstelling van de gemeenteraden in de gemeenten Mijdrecht, Vinkeveen en Waverveen alsmede in Wilnis. Met veel moeite wist men bij het Regionaal Historisch Archief een paar foto's van gemeenteraden uit die periode boven water te krijgen. Deze geven een goed beeld van het gemeentebestuur, zoals dat er honderd jaar geleden uit zag. Zie ook pag. 95 e.v.

In deze Proosdijkoerier

- 87 Redactioneel
- 88 In memoriam Herman van Soest
- 89 Hoe Mijdrecht probeerde ambtenaren op te voeden
- 94 Zuster Dobbe gaat stemmen
- 95 De betekenis van het algemeen kiesrecht [2]
- 100 Ds. J.A.A. Ouwejan in Waverveen: voorganger in moeilijke jaren [1]
- 104 Het interbellum van burgemeester Padmos [3]
- 109 150 jaar Schanskerk in Uithoorn
- 114 De gronden onder onze voeten
- 116 De Stationsweg bij de Croonstadtlaan
- 120 Vondsten van de heer Veerhuis [2]
- 123 Verenigingsnieuws

In memoriam Herman van Soest (1927-2018)

door Arie Bloed

Herman van Soest in zijn postkantoor rond 1980 (foto Arie Heeman)

Toen op 29 mei Hermanus Willem van Soest in zijn eigen vertrouwde omgeving totaal onverwacht overleed, kwam er niet alleen een einde aan een lang en welbesteed leven, maar ook aan een stukje geschiedenis van Wilnis.

Herman was niet alleen in Wilnis, maar ook ver daarbuiten een bekende persoonlijkheid. In de eerste plaats natuurlijk, omdat hij als postkantoorhouder jarenlang het gezicht van de PTT was in Wilnis. Een functie die al van vader op zoon was overgegaan. Iedereen in het dorp kwam wel eens bij hem in zijn kantoor aan huis (zie foto) binnenlopen, waar hij de klanten vaak met een kwinkslag van dienst was. Zijn lange staat van dienst werd bekroond met een gouden eremedaille in de Orde van Oranje-Nassau, waarvan hij de versierselen altijd met trots op zijn revers droeg.

Daarnaast stond Herman wijd en zijd bekend als kenner van de plaatselijke geschiedenis. In die hoedanigheid leerde ik hem kennen, toen ik eind jaren zestig als opgeschoten polderjongen met belangstelling voor die geschiedenis eens beschroomd zijn kantoor binnen stapte, omdat iedereen me vertelde dat 'de heer Van Soest van het postkantoor in Wilnis' heel veel over de geschiedenis wist. Binnen een paar seconden zat ik al

met hem in zijn kantoor achter het loket, wat het begin werd van een levenslange vriendschap. Die grote hartelijkheid was een wezenlijk kenmerk van hem. "Meneer Van Soest" werd dan ook al gauw "Herman". Een paar jaar later maakten we samen niet minder dan drie boekjes met ansichtkaarten over Wilnis die grif werden afgenomen. Herman heeft ook aan vele andere historische streekpublicaties en evenementen zijn naam verbonden. Ook de Historische Vereniging De Proosdijlanden deed nooit vergeefs een beroep op zijn uitgebreide kennis en zijn kolossale hoeveelheid prenten en ander historisch materiaal.

Herman had vele andere hobbies. De brandweer kwam daarbij op de eerste plaats; jarenlang was hij lid van de brandweer en na zijn leeftijdsontslag werd hij de fotograaf, die tal van branden op de gevoelige plaat vastlegde. Op zijn 90e verjaardag vorig jaar februari werd hij nog uitgebreid door zijn oude vrienden van de brandweer met luid loeiende sirenes in de bloemetjes gezet.

Herman werd terecht met het ereburgerschap van Wilnis beloond, toch is hij altijd een 'gewone Wilnisser' gebleven: beminnelijk, hulpvaardig, altijd begaan met zijn medemens, blijmoedig, met een rijke levenservaring en altijd met beide benen op de grond.

Hij wordt node gemist. Onze gedachten gaan uit naar zijn kinderen en kleinkinderen en de vele vrienden die hem met weemoed herinneren.

Hoe Mijdrecht probeerde ambtenaren op te voeden

door Joop Frankenhuizen

Dorpsgezicht
Mijdrecht 1770

Tot eind 18e eeuw zijn proosten nog steeds heer en meester in de Rondeveense gerechten. Schout en schepenen regelen de dagelijkse zaken en zorgen voor orde en rust. Wanneer Franse troepen onder leiding van generaal Pichegru eind 1794 ons land binnentrekken, komt het eind van hun heerschappij in zicht. Op 18 januari 1795 vlucht stadhouder Willem V naar Engeland waarna revolutionaire comités het bestuur proberen over te nemen. Ook zo in 'den dorpe Mydrecht'. De inwoners willen gelijke rechten en zelf hun bestuur kiezen. Laten we hun pogingen daar-
toe nog eens bekijken.

DE ONVREDE GROEIT

In 1727 is er nog niets van te merken dat er een revolutie aankomt, wel groeit de onvrede over de manier waarop de gezagsdragers onderling baantjes verdelen en met geld omgaan. Zo begroot het gerecht dat jaar aan proost Cornelis Beerninck 226 gulden te verstrekken voor een jaar 's Heerenbede en in 1731 wordt er 259 gulden uitgegeven voor de 'blijde inkomst' van proost Anthonie van Dishoek. Veel geld dat deels betaald moet worden uit de opbrengst van de accijnzen op brood, vlees, bier en turf. In 1740 is die opbrengst 1645 gulden. Men speelde toen quitte. De uitgaven door het gerecht betreffen in 1785: de schout, de baljuw van de proosdij, de secretaris, de schepenen, de buurmeesters, de bode, de predikant, de koster, de vroedvrouw, de turfonders, de nachtwaker, de chirurgijn en een drenkeling.

MAAR DAN KOMT HET

Het is zaterdagmorgen 31 januari 1795. Een aantal burgers, mede opgeroepen door enkele 'lieden van buiten', is aanwezig in de grote kerk van Mijdrecht. Daar zal waarnemend schout Jan Pieter Westerwijk Forsborgh een mededeling doen. De dienstdoende en Oranjegezinde schout Johannes Huizinga, vanaf 1783 schout van Mijdrecht, is gevluht en kan niet komen. Na een lange inleiding, waarin hij het volk van Mijdrecht gelukwens met de naderende vrijheid en gelijkheid, besluit Forsborgh: *"Het volk kan weer zijn natuurlijke rechten uitoefenen, de eigen afgevaardigden kiezen en om dit in goede orde te doen enige uit het midden van het volk af te zonderen aan wien de algemene volkskeuze zal worden opgedragen"*. Zijn oproep heeft succes. Zeven man melden zich, waarmee ook Mijdrecht een 'Comité Revolutionair' rijker is.

Op dinsdag 3 februari maken zij de namen van zes nieuwgekozen volksvertegenwoordigers bekend. Het zittende bestuur krijgt dan te horen: "Gij zult deeze vergaderplaats moeten verlaten en tot den staat van amptelooze burgers wederkeeren". De zes nieuwkomers noemen zich de municipaliteit (muni) en gaan gelijk aan de slag.

ALLES IS AFGEROND

Een van de doelen die de muni hoog op de agenda heeft staan is voor iedere ambtenaar: "Vaste Instructien nopens derzelve bezigheden en bepalingen nopens derzelve Tractementen en Emolumenten te maken en die in te voeren. Daarmee kunnen knevelarijen, waaraan de burger zich voelt blootgesteld, worden voorkomen want veel kwaad geschiedt in het verborgene. Hoe meer schuilhoeken kunnen worden weggenomen, des te minder gelegenheid blijft er over om van het rechte spoor af te wijken. Bovendien is het duidelijk naar buiten brengen van ieders plichten en inkomen zeer geschikt om alle kwade vermoedens en wantrouwen geheel te verbannen."

Op vrijdag 14 april 1797 is alles afgerond. Vastgelegd zijn huishoudelijke wetten, bepalingen en instructies voor de municipaliteit, voor de buurmeesters, voor de schout, voor de secretaris, voor de gerechtsbode, voor de procureurs, voor de marktschipper, voor de turf-tonders, voor de hooiwegers en voor de klapperman. Secretaris Adrianus Verdam krijgt 30 gulden voor zijn werk dat in een oplage van 400 stuks in Amsterdam is gedrukt. Hieronder enkele grepen uit het omvangrijke document dat toen op papier is gezet en bewaard is in het suppletoir archief van de gemeente Mijdrecht.

Art. 1 Instructien voor de Municipaliteit van Mydrecht

"De Municipaliteits Vergadering bestaat, (behalven van de schout), uit zes leeden, welke door het Volk in massa, op den eersten Zondag der maand Mey van elk jaar, gekoozen worden: zoo nochtands, dat elk jaar de drie oudsten, dat is die dan reeds twee jaaren gefungeerd hebben, afgaan om door drie anderen te verkiezen personen vervangen te worden. Zij is er ter waarneeming en handhaavening van de huishoudelijke relatien en belangen en tot administratie van de civiele Justitie, ter bewaaring van de inwendige goede orde, rust en veiligheid. Zij vertegenwoordigt ook het gansche volk van Mydrecht, in deszelfs betrekking op het gemeene land."

De muni moet voortz elke eerste vrijdag van zes vooraf vastgestelde maanden een open rechte dag houden en dit ruim van tevoren aankondigen. Tijdens die rechte-dagen of andere vergaderingen mag er niet meer dan 20 stuivers ten laste van het dorp worden verteerd. Wat er meer op tafel komt, moet uit eigen beurs betaald worden. Al hun traktementen en emolumenten (diensten die niet onder traktementen vallen) zijn tot op de stuiver nauwkeurig vastgelegd.

ER GAAT WAT GEBEUREN

Bijna wekelijks komt het zestal bijeen om allerlei lopende zaken te bespreken en te proberen die aan de nieuwe situatie aan te passen. Alleen gaat dat niet altijd zonder slag of stoot. Zo blijkt op 19 februari dat Mijdrecht een deel van de levensmiddelen voor het 'Noordelijk armee der Franschen' moet verzorgen. Het gaat om vlees en drank. Alleen wanneer aan de Fransen een ontvangstbewijs wordt getoond zal het geleverde worden betaald. Op 24 februari koopt het gerecht 60 schapen en 60 koeien en betaalt daarvoor 3318,15,0 (gulden, stuiver, cent). Echter, omdat de Fransen het vlees alleen per pond willen afrekenen, blijkt de ingediende rekening veel te hoog. De boeren hadden de beesten vooraf moeten wegen en dat is niet gebeurd. Mijdrecht is door dat verzuim in één klap 515 gulden armer geworden en dat was destijds veel geld.

Art. 2 Instructien voor de Buurmeesteren

Hun werk omvat het verzorgen van alles wat nodig is voor het instandhouden van de publieke dorpswerken en wegen. Genoemd worden de brug in het dorp, de planken aan en op het pad langs de Kerkvaart, het bruggetje bij het huis van de baljuw, de schoolhuizen

goedkeuring van de het volk krijgen. Buurmeesters zijn voorts verantwoordelijk voor het wekelijks ophalen van de kleine consumptie- en dorpslasten. Posten die niet ontvangen kunnen worden, moeten meteen aan de schout worden doorgegeven. Het traktement voor de vier buurmeesters samen bedraagt 32 gulden.

Mijdrecht 1747, zicht vanaf de Kerkvaart

van Mijdrecht en de Hoef, alle beschoeiingen langs de Bozenhovense weg, het onderhoud van de lantaarns, de wachthuisjes en de gildenwerf. Onder publieke wegen vallen delen van de Wilnise Zuwe, het pad langs de Kerkvaart, de Dorpsstraat, de Kerkstraat, de Molensteeg en twaalf genoemde hoefslagen aan de Hoeflandscheweg en de Achterste dijk.

Onderhoud moet door vertrouwde personen worden uitgevoerd op een manier die voor het dorp het voordeligst is. Werkzaamheden die duurder uitvallen dan 25 gulden moeten publiek aanbesteed worden. Verder moeten leveranties en werkloon uit elkaar gehouden worden. Beter is het dan ook om de leveranties door een ander persoon te laten doen. Nieuw werk moet altijd

Art. 3 Instructie voor den schout van Mydrecht

Vijftien uitvoerig beschreven artikelen, bijna allemaal beginnend met: "Hy zal" maken de nieuwe rol van de schout duidelijk. Om er een paar te noemen. Hij is de voorzitter van alle muni vergaderingen. Hij moet zorgen voor orde en controleren of de secretaris zijn werk goed doet. Alle correspondentie zal eerst door hem worden ontvangen om te beslissen wat er aan de vergadering moet worden voorgelegd. Hij zal de uitvoering van wetten in de gaten moeten houden en proberen die te behoeden voor inbreuken. Alle zaken en gebeurtenissen die hinderlijk en gevaarlijk zijn voor de rust en welstand zal hij moeten tegengaan en indien nodig aan de officier van justitie "adreseeren". Hij mag geen onnodige kosten maken zonder de muni te

hebben ingelicht. Hij zal ervoor zorgen dat weduwen en wezen dezelfde bescherming krijgen. Alle zaken die in het dorp voorvallen, zal hij moeten waarnemen. Hij zal assisteren en dirigeren bij rechtdagen, schouwen, visitaties, inspecties en commissies en ervoor zorgen dat die uitgevoerd worden.

De instructie omschrijft tot op de stuiver nauwkeurig alle vergoedingen die hij ontvangt bij de uitvoering van zijn werkzaamheden. Zijn vaste traktement voor zijn diensten aan het dorp bedraagt 230 gulden. Daarnaast geniet ook hij emolumenten en ook dat zijn er vele. Op 14 april 1797 wordt dit alles door schout J.P. Westerwyk Forsborgh ondertekend.

Art. 4 Instructie voor den secretaris van Mydrecht

De secretaris van het gerecht moet volkomen bekend zijn met alle wetten, ordonnanties en privileges zowel in het civiele als in het algemeen voor zover het deze plaats of district betreft. Hij moet kennis hebben die nodig is om deze post te kunnen uitoefenen. Hij zal in alles de muni moeten assisteren en de pen voeren bij de generale grondvergaderingen van het volk van Mijdrecht.

Eenentwintig artikelen omschrijven vervolgens in detail zijn diensten aan het volk. Ook hier weer, veel woorden en alles tot op de stuiver nauwkeurig vastgelegd. Zo krijgt hij voor registratie van een koebeest of paard zes stuivers. Voor een pink of vaars drie stuivers. Deze instructie wordt op 14 april 1797 ondertekend door H. Hensuma als secretaris en A. Verdam als plaatsvervangend secretaris.

Art. 5 Instructie voor den gerechtsbode van Mydrecht

Alvorens in functie te treden is een gerechtsbode verplicht een eed doen waarin hij belooft dat hij zich eerlijk en getrouw zal gedragen, *“De muni en hun ministers en burgemeesters en geërfdn, ten dienste te staan, de bevelen zo snel mogelijk uit te voeren en secreet te houden al wat bijzonder is”*. Hij is de bode of bediende van het ganse Mijdrechtse volk. Hij is verplicht alle vergaderingen dienaangaande bij te wonen en als bode de nodige diensten te verrichten maar niet in de kamer waar de vergaderingen gehouden worden. Die mag hij alleen betreden als hij geroepen wordt. Alles waarmee hij belast wordt, gebeurt schriftelijk op daarvoor bestemde biljetten. Kortom, overal waar hulp nodig is moet hij assisteren en kijken of alles klopt. Voor het omroepen van berichten krijgt hij ook betaald. Loopt hij van het Otterspoor naar de Krom dan mag

hij zes stuivers declareren. Het gerecht door langs de dijk wordt 1,10 gulden. Zijn vaste traktement bedraagt 163,10 gulden. W. v.d. Ham ondertekent op 14 april 1797 als gerechtsbode de instructies.

Art. 6 Instructie voor de procureur betrokken bij de Municipaliteit van Mydrecht

Hij zweert zijn meesters' zaken eerlijk en getrouw te dienen, zich niet met partijzaken in te laten en zich niet door beloften of giften zal laten beïnvloeden. Hij zal over zijn loon of salaris geen tegenstrijdig akkoord mogen maken. Hij zal volstrekt geen zaken mogen bedienen of aannemen als hij weet dat die vals, ondeugend, woekerachtig, of onrechtvaardig zijn op *“poene van het effect zijner admmissie direct te zullen verliezen.”* Ook hier tot op de stuiver nauwkeurig beschreven wat hij mag rekenen voor zijn diensten. Procureur Adrianus Verdam ondertekent op 14 april 1797 de door de muni vastgestelde instructie.

Mijdrecht 1792

Art. 7 Instructie voor de markschipper van Mydrecht

Hij moet in het dorp wonen en zijn legplaats moeten houden in de Bruggesloot. *“Hij zal bekwaamlijk met varen moeten omgaan ordentelijk kunnen lezen, en schrijven, en de ingezetenen met heusheid kunnen bejegenen.”* Zijn vrachtschuit moet een behoorlijke roef voor passagiers hebben en geschikt zijn voor minstens twaalf personen. Voorts, elke week op marktdagen naar Utrecht en Amsterdam. Lukt het met boot niet vanwege ijs naar Amsterdam te varen, dan zal hij met een vrachtwagen moeten gaan of een slede moeten huren. Brieven en pakjes bestemd voor ingezetenen aan de dijk (van Driehuis af tot einde Hofland) zal hij terstond na aankomst 's avonds moeten bestellen. Zware goederen kunnen de volgende dag. Bij niet nakomen volgt het verbeuren van drie gulden

en vergoeden van de schade als de bestelling te lang heeft geduurd. Alle boeten hem opgelegd gaan naar de armenzorg. Een reis in de roef naar Utrecht kost zes stuivers. Naar Amsterdam zeven stuivers. Een koebeest of os vervoeren kost een gulden. Een kalf, vaars of varken zes stuivers. Kortom, ook hier is alles wat vervoerd en betaald moet worden tot in de puntjes vastgelegd. Daniel Vergunst ondertekent op 14 april 1797 de instructie.

Art. 8 Instructie voor de turfponders

Het zijn er acht. Vier aan westkant van de dijk, twee aan de Hoef en twee aan de Kromme Mijdrecht. Zij moeten de ton driemaal over en weer halen en 'gelijksrand' volwerken. Mocht er een vaartuig aankomen dan tijdig de collecteur waarschuwen en ervoor zorgen dat die de doortocht van de boot betaald krijgt. Voor elke getoonde 100 zakken turf krijgen zij twaalf stuivers salaris. Meer mogen ze niet vragen of heimelijk meenemen. Wordt dit ontdekt dan volgt boete. Van elke 100 zakken turf moeten er elke maand wel twee stuivers aan de buurmeesters betaald worden.

Art. 9 Instructie voor de hooiweegers

Een hooiweeger voor aan het dorp en één voor aan het water. Het benodigde materiaal moeten ze zelf aanschaffen. Hun salaris is drie stuivers voor elke 1.000 pond hooi.

Art. 10 Instructie voor de klapperman

Hij zal een goede ratel of klep moeten hebben, een piek en een 'zijdgeweer'. Daarmee zal hij de uitroep van het uur aankondigen. Zijn wacht is 's winters van 22.00 tot 04.00 uur en 's zomers van 23.00 tot 03.00 uur. Zijn roepen begint op het einde van het dorp. ene avond vanaf het Hoflandsche einde, de andere avond vanaf de Roomsche kerk aan het Driehuis. De route moet elke nacht gelopen worden. De andere route is Bruggesteeg - Kerkstraat. Tijdens zijn gang zal hij nauwkeurig acht slaan op alle huizen. Letten op brand, aanranding, diefstal of huisbraak en dan de gebuuren oproepen tot actie. Rustverstoringen, baldadigheid en straatschenderijen moeten worden tegengegaan en de boosdoener moet dan in arrest worden genomen. Mochten die te sterk zijn, dan alarm maken. Alles wat hij 's nachts ontdekt, moet hij 's morgens vóór 9.00 uur aan de schout en de president van de muni overbrengen. Ieder huis moet hem maandelijks klappergeld betalen. Zo niet dan de muni informeren. Jan Twaalfhoven ondertekent op 14 april 1797 de instructie.

MIJDRECHT IS EEN GEMEENTE GEWORDEN

Op donderdag 5 april 1798 wordt duidelijk waar het naar toe gaat. De schout heeft van de commissie ter reorganisatie van gemeentebesturen in het voormalige gewest Utrecht een missive ontvangen waarin wordt meegedeeld dat het provisionele gemeentebestuur van Mijdrecht (de muni) van zijn taak is ontheven. Gelijkertijd worden de namen van zes nieuwe bestuursleden bekend gemaakt. De nieuwgekozenen krijgen meteen een aantal aanvullende instructies voorgelegd waaraan zij zich moeten houden. Die omvatten: *“zich te houden aan de decreten en besluiten van de constituerende vergadering van het besturend bewind van de Bataafse revolutie. Het verplicht rapporteren aan het administratief bestuur van de provincie, de ambtenaren te houden aan de prompte waarneming hunner posten, te zorgen tegen onrustige en oproerige bewegingen binnen de gemeente, de zaken van politie, geldmiddelen en plaatselijke eigendommen onder eigen administratie te nemen. Ze worden tijdelijk belast met de zorg over sluizen en wateren en alle zaken de gemeente betreffende, zoals geautoriseerd tot het betalen van de leden, de ministers en de bedienden. Binnen veertien dagen een staat van achterstallige belastingen indienen. Alle reparaties en verbeteringen of nieuwe traktementen eerst te melden bij het administratieve bestuur. Alle leden moeten verklaren afkeer te hebben van het stadhouderschap, de aristocratie, de regeeringsloosheid en het federalisme.”*

EINDELIJK RUST

In 1851 maakt de gemeentewet een einde aan de wettelijke verschillen tussen stad en platteland. Iedere gemeente krijgt dat jaar drie bestuursorganen: de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders en de burgemeester. De raadsleden worden voortaan direct gekozen door stemgerechtigde inwoners, de gemeenteraad kiest uit zijn midden de wethouders en de burgemeester wordt benoemd door de koning. ■

Geraadpleegde bronnen:

Gemeentearchief Mijdrecht. Resolutieboeken gerecht Mijdrecht. Die lopen van 1731 tot 1806. Het vervolg is gevonden in de verslagen van raadsvergaderingen tussen 1818 en 1854.

Zuster Dobbe gaat stemmen

door Piet van Buul

In de Proosdijkoerier nummer 2 van juni 2018 hebben wij aandacht besteed aan het feit dat honderd jaar geleden het algemeen kiesrecht is ingevoerd. Om een sfeerbeeld te scheppen, hoe het erin het begin van de vorige eeuw aan toe ging hebben we daarbij een foto geplaatst van de ingang van een willekeurig stembureau. In eerste instantie ontbrak een aanduiding over welk stembureau het hier ging. Vandaar de toevoeging ‘plaats onbekend’. Voor tenminste twee van onze lezers was dat een uitdaging om uit te zoeken om welk stembureau het ging. Onafhankelijk van elkaar gingen Aad van Mil en Nico van Kreuningen op zoek. Beiden kwamen terecht bij de Wolvenhoek 5 in 's-Hertogenbosch.

“Ik vind dit soort oude foto's altijd intrigerend en dus ben ik eens gaan zoeken,” schrijft Nico van Kreuningen. Zijn aanknopingspunt was de naam van de lijsttrekker die op het verkiezingsbord vermeld staat. Dat was Th. C. Halmans, die tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in Den Bosch op 18 mei 1927 lijsttrekker was van lijst 2. Vervolgens ontdekte hij dat stembureau 6 gevestigd was in de Sint Angelus ULO, Wolvenhoek 5, een smal straatje in de Bossche binnenstad.

Tevens stuitte hij op een bericht waarin vermeld wordt dat wijkverpleegster Elisabeth Theodora Maria Dobbe daar eerst ‘haar burgerplicht ging vervullen’, voordat ze die dag aan het werk ging. Daarmee zijn plaats en herkomst van de foto duidelijk.

De redactie van de Proosdijkoerier ontvangt met enige regelmaat reacties van lezers. Soms zijn het aanvullingen op gepubliceerde artikelen of een enkele keer een correctie. In dit geval vonden lezers in een onbekende foto een uitdaging om zelf op zoek te gaan naar de herkomst. Voor ons een teken dat het blad met aandacht en interesse gelezen wordt. En dat stemt tevreden. Interactie met de lezers kan ook bijdragen aan verbetering van de kwaliteit van onze publicaties. We zijn daarom blij met reacties uit onze lezerskring.

De betekenis van het algemeen kiesrecht [2]

HONDERD JAAR KIESRECHT

door Piet van Buul

Vóór de komst van de politieke partijen stemde men op personen die aanbevolen werden door kiesverenigingen. Deze verenigingen stelden kandidaten beschikbaar, die in veel gevallen over een specifieke politieke kleur beschikten, dan wel een bepaald geloof aanhingen. De kiesverenigingen waren ingedeeld in kiesdistricten. Landelijk waren zij nog niet verbonden en elk district beschikte dus over eigen kiesverenigingen.

In de tweede helft van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw ontstonden politieke partijen zoals de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), opgericht in 1879 en in 1980 opgegaan in het CDA. De Roomsch-Katholieke Staatspartij (RKSP) werd formeel op 3 juni 1926 opgericht en kwam voort uit de Algemeene Bond van RK-kiesverenigingen, die al sinds 1918 deelnam aan de regeringen en toen al bekend stond als RKSP. Deze bond was in mei 1904 op basis van het partijprogramma van de in 1903 overleden Herman Schaepman opgericht. De RKSP was een partij met een centrumpositie. Ze had zitting in alle kabinetten tussen 1918 en 1945. De RKSP was de voorloper van de Katholieke Volkspartij (KVP), die eveneens opging in het CDA. De Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) is opgericht in 1894. Op 9 februari 1946 is de Partij van de Arbeid ontstaan uit een fusie van de SDAP, de Vrijzinnig Democratische Bond (VDB) en de Christelijk-Democratische Unie (CDU). Daarnaast vormden ook de Liberalen een belangrijke

stroming binnen de Nederlandse politiek. In de negentiende eeuw kende het liberalisme verschillende stromingen. In 1885 kwam er een samenbundeling tot stand in de Liberale Unie. Politieke stromingen zoals het socialisme, het confessionalisme en het liberalisme probeerden hun ideologieën te vertalen in politieke invloed, resulterend in tastbaar beleid. Politieke programma's stonden aan de basis van de partijen en partijonafhankelijke raads- en Kamerleden kwamen steeds minder vaak voor. Rond de invoering van het algemeen kiesrecht begonnen politieke partijen het proces van bestuurlijke besluitvorming steeds meer te beheersen.

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN IN DE RONDE VENEN

In ons onderzoek naar de gevolgen van de invoering van het algemeen kiesrecht richten we ons op de voormalige gemeenten Mijdrecht, Vinkeveen en Waverveen en Wilnis/Oudhuizen. Hoewel er toen nog geen sprake was van De Ronde Venen, gebruiken we deze naam als aanduiding van het gebied waar het in dit artikel over gaat. Toen dit gebied nog hoofdzakelijk uit onontgonnen moerasgebied bestond en behoorde tot het Kapittel van Sint Jan, gaf de bisschop van Utrecht in 1085 het bestuur in handen van een proost. De bisschop bepaalde: "Deze

landen heb ik hem gegeven onder zodanig beding dat, zo ooit de landen bewoond zouden worden, de tienden en de bestuursbevoegdheden en de gehele kerkelijke en wereldlijke rechtspraak aan hen allen zou toekomen." De proost van Sint Jan kreeg dus zowel de hoge geestelijke als de hoge wereldlijke macht in het geschonken gebied toegewezen. Er ontstonden gerechten met aan het hoofd schout en schepenen.

Gemeenteraad Mijdrecht (1916) Rechts Meine (M.) Fernhout, de burgemeester van Mijdrecht, en ook van Wilnis. De vrouwen op de foto zijn vermoedelijk de echtgenotes van gemeenteraadsleden. (foto: RHC Vecht en Venen Breukelen)

Ruim zeven eeuwen werd het gebied bestuurd door proosten. De Bataafse Revolutie bracht radicale veranderingen in de wijze van bestuur. In 1798 werd de benaming 'gemeentebestuur' officieel. Na de Franse bezetting, toen de burgemeester 'maire' heette, en na het herstel van de onafhankelijkheid keerde - krachtens Koninklijk Besluit van 19 februari 1817 - de schout, benoemd door de koning terug. Deze bestuursfunctionaris werd bijgestaan door een raad, die periodiek aftrad en benoemd werd door Provinciale Staten.

Met de gemeentewet van 1851 kwam er een constructie met een gemeenteraad, als hoofd van de gemeente. De leden van de raad werden gekozen door een beperkte groep kiesmannen uit de gemeente, die aan bepaalde voorwaarden moesten voldoen. Ook de wethouders werden gekozen, alleen de burgemeester werd nog door de koning benoemd. Na verloop van tijd nam de Commissaris van de Koning deze taak over.

Gemeenteraadsleden hadden vóór de invoering van het algemeen kiesrecht een mandaat van zes jaren. Om de twee jaar trad het langstzittende één derde deel van de leden af. Grote politieke omwentelingen kwamen daardoor nauwelijks voor, aangezien twee

derde deel van de raad gewoon bleef zitten. Na de invoering van het algemeen kiesrecht in 1917 veranderde er aanvankelijk op lokaal niveau niet veel. De feitelijke macht in de gemeente lag bij de burgemeester en de gemeentesecretaris. De burgemeesters werden benoemd door de Commissaris van de Koning. In 1898 werd Wilhelmina koningin en vanaf die tijd was er dus sprake van de Commissaris van de Koningin. Die koos meestal iemand uit de gegoede stand. De lijst van burgemeesters rond 1900 bestaat voor een groot deel uit telgen van voorname families. J.G. de Voogt was van 1851 tot 1900 onafgebroken burgemeester van zowel Mijdrecht als Wilnis, ondanks het feit dat beide dorpen elk een zelfstandige gemeente vormden. Van 1901 tot aan de Tweede Wereldoorlog waren respectievelijk W.L. van Tricht, A. van Baak, M. Fernhout en I. Padmos burgemeester van Mijdrecht en bovendien ook van Wilnis. In de gemeente Vinkeveen en Waverveen volgde in 1879 Jonkheer Alexander van Grotenhuis van Onstein zijn broer Titus op. Alexander bleef burgemeester tot 1926. Daarna kwamen Karel Wouters en Gerard Mühlradt. De laatste bleef tot kort na de Tweede Wereldoorlog burgemeester van Vinkeveen en Waverveen¹. De wethouders werden rechtstreeks door de inwoners als raadslid gekozen en daarna tot

¹ Aan het einde van de oorlog werden door de Duitse bezetter zowel in Mijdrecht en Wilnis als in Vinkeveen en Waverveen NSB-burgemeesters benoemd.

wethouder aangesteld. Ook hier zien we over langere periodes steeds dezelfde namen terug keren. Zo prijken op de lijst van wethouders van de gemeente Mijdrecht de namen van mannen die gedurende meerdere raadsperioden de functie uitoefenden. J.P. Engel was vier keer wethouder, evenals C. Goes. Ook M.L. Janmaat en L. Eikelenboom hielden het jarenlang vol.

DE LOKALE POLITIEK

In de negentiende eeuw was er nog nauwelijks sprake van partijpolitiek. De raadsleden kwamen veelal uit de gegoede, liberale stand en zij hadden over het algemeen weinig begrip voor de minderbedeelden in de gemeente. Om in termen van nu te spreken waren de gemeenteraden in De Ronde Venen over het algemeen rechts. Aanvankelijk waren het vooral mensen die op basis van hun geloof werden gekozen. Katholieken stemden op katholieken en protestanten op protestanten. Felle debatten en spraakmakende incidenten waren vaak gebaseerd op tegenstellingen vanwege religie.

Een voorbeeld daarvan is de discussie in de Vinkeveense raad in 1913 over de aanstelling van een

gemeente-arts. De strijd ging tussen de katholieke arts J. Pierrot en J. Bijlsma die officieel geen geloof aanhing maar door de protestanten in de raad gesteund werd. Er werd heftig gedebatteerd. Een van de protestantse raadsleden stelde vast dat “degene die op den katholieke arts zou stemmen, de raad diende te verlaten omdat hij handelde in strijd met het algemeen belang.” Uiteindelijk werd de katholieke arts Johannes Pierrot benoemd.

Eveneens in 1913 ontstond er in Mijdrecht een enorme rel tijdens de verkiezingscampagne voor de Tweede Kamer. De 52-jarige Frederik Hermen de Monté Ver-Loren was protestant en kandidaat gesteld door de rechtse partijen uit het kiesdistrict Breukelen, waar Mijdrecht toe behoorde. Hij zat al vanaf 1909 in de Tweede Kamer. Zijn tegenstander was hoogleraar Joost Adriaan van Hamel van de Liberale Unie die tot ‘links’ werd gerekend. Van Hamel werd ervan beschuldigd dat hij ernstige verwijten had geuit aan het adres van de rooms-katholieke geestelijken. Volgens een publicatie in een van de kranten zou hij hen aangeduid hebben met de benaming ‘hoerenlopers’. Daar wond de Mijdrechtse notaris Van der Heijden zich publiekelijk nogal

Gemeenteraad en gemeentepersoneel Vinkeveen (omstreeks 1920) voor het oude raadhuis van Vinkeveen. In het midden met de lange baard de burgemeester jhr. Alexander Engelbert Joseph van Grotenhuis van Onstein. (foto: RHC Vecht en Venen Breukelen)

Deze foto van de gemeenteraad van Wilnis is waarschijnlijk in het jaar 1918 gemaakt in het leslokaal van de toenmalige openbare school. Van links naar rechts gezien: W. de Jong, K. van der Does, H. Haring, W. van Sevenhoven, burgemeester M. Fernhout, gemeentesecretaris D.J. Munnik, P. de Graaff, wethouder J. de Groot, wethouder Knigge en gemeenteveldwachter Mensing. (foto: RHC Vecht en Venen Breukelen)

over op, waardoor er een flinke rel ontstond, die zelfs de landelijke pers haalde. Uiteindelijk werd de zaak bijgelegd en werden er excuses gemaakt. De sorrycultuur bestond toen blijkbaar al. Overigens leden de drie rechtse confessionele partijen bij de Kamerverkiezingen van 1913 een fors verlies. Van Hamel haalde het ook niet. Hij kreeg in het district Breukelen nog geen 2.000 stemmen, terwijl F.H. de Monté VerLoren met ruim 5.000 stemmen herkozen werd. Ook Cornelis Knigge uit Wilnis mengde zich in het spraakmakende debat. Knigge was geboren in Mijdrecht op 23 november 1854 en overleed in Wilnis op 22 februari 1941. Hij was een lokale grootheid, met name op landbouwgebied. Hij zat van 1922-1925 in de Tweede Kamer. Knigge was van april 1912 tot september 1913 wethouder in Wilnis. Van september 1919 tot september 1939

was hij opnieuw wethouder van Wilnis (openbare werken en waterstaat) en tevens locoburgemeester. Knigge was lid van de Algemene Bond Rooms Katholieke Staatspartij (AB RKSP). Met verschillende partijpolitieke functies en enkele nevenfuncties, waaronder beschermheer van muziekvereniging Veribus Unitis uit Wilnis, waarvan hij mede oprichter was, kan men Cornelis Knigge wel het prototype van de notabelen uit Wilnis uit die tijd noemen.

De kiesverenigingen waren de voorlopers van de politieke partijen. Aanvankelijk waren deze kiesverenigingen vrijwel allemaal op confessionele grondslag gebaseerd. Zo waren er de rooms-katholieken, de antirevolutionairen en de christelijk historischen. Men stemde over het algemeen op iemand van hetzelfde

Foto: door Onbekend - Parlement.com, CC BY 2.5, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=26716621>

Hoofdkiesdistrict Breukelen.

R. K. Kiezers! Gaat op **DINSDAG 17 JUNI a.s.**-trouw ter stembus en brengt allen uwe stem uit op den HoogEdelGestrengen Heer

F. H. de Monté VerLoren,
den Candidaat der Rechtsche partijen.

Namens de Centrale R. K. Kiesvereniging,

Het Hoofdbestuur:

C. KNIGGE.

P. W. KROFT.

B. SCHURINK.

A. J. A. KOCK.

J. H. TEUNISSEN.

(10156)

geloof. In 1918 werd voor het eerst gestemd op basis van de nieuwe kieswet. Tijdens de verkiezingen van 1939 behaalde de RKSP in Mijdrecht vier zetels, de ARP en de CHU elk drie en de Liberale Staatspartij een zetel. De Arbeiderspartij kwam niet in de raad.

In het begin van de vorige eeuw waren de liberalen en de socialisten nog niet in de raden van Vinkeveen en Waverveen, Mijdrecht of Wilnis vertegenwoordigd. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwamen de liberalen voor het eerst in de gemeenteraden van de Ronde Venen. Hetzelfde gold voor de socialisten. De eerste socialist in de gemeenteraad van Mijdrecht was Cees Koedam, die in 1946 werd gekozen. Hij was de zoon van de toenmalige gemeentesecretaris. Koedam jr. werd gekozen op 26 juni 1946. Hij werd na de verkiezingen van 16 juni 1949 opgevolgd door G. Gassman. Pas na de Tweede Wereldoorlog kwamen de eerste vrouwen in de gemeenteraden van De Ronde Venen.

ALLES BLEEF BIJ HET OUDE

De grote emancipatoire strijd om het algemene en het vrouwenkiesrecht speelde zich aan het einde van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw vooral op provinciaal en nationaal niveau af. Het lijkt erop dat men er in de landelijke gebieden niet echt wakker van lag. In dorpen als Mijdrecht, Wilnis alsmede Vinkeveen en Waverveen speelden persoonlijke relaties en geloofsovertuiging een belangrijke rol. Iedereen kende iedereen en de politieke kaarten, eenmaal geschud, bleven vaak jarenlang in het spel. Uit de verkiezingsuitslagen over de periode van 1919 tot aan de Tweede Wereldoorlog zien we telkens dezelfde partijen in de raad terugkeren. Gedurende die periode vonden er verkiezingen plaats in 1919, 1923, 1927, 1931, 1935 en 1939. Over die periode zijn er van de gemeente Mijdrecht nauwelijks gegevens bewaard gebleven over de samenstelling van de gemeenteraad. In Wilnis waren het in al die jaren de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), de Anti Revolutionairen Hervormd, de Christelijk Historische Unie en de Rooms-Katholieke Staats Partij (RKSP) die in de raad vertegenwoordigd waren². Het waren ook jarenlang dezelfde personen.

W. de Jong Jz. (van 1919 tot zijn overlijden in 1933), de eerdergenoemde Cornelis Knigge, Aart Verkaik van 1923 tot 1935. Meerdere malen gekozen werden onder anderen ook Hendrik Haring, M. van der Vaart, Klaas van der Does, Th. B. de Jong en Jan van der Vliet.

In de gemeente Vinkeveen en Waverveen zien we hetzelfde patroon. Dezelfde confessionele partijen en regelmatig terugkerende namen zoals G.O. Verrips (van 1913 tot 1927) en in 1931, 1935, en 1939 N. Verrips. Andere, steeds terugkerende namen zijn J. Spruyt, N. Aarsman, W. Hoogendoorn, H. Samson, H. Gijzen, P. Oussoren en J. van Vliet.

Het beeld dat uit de beschikbare gegevens naar voren komt, wijst erop dat de invoering van het algemeen kiesrecht en het vrouwenkiesrecht in De Ronde Venen gedurende de periode tot aan de Tweede Wereldoorlog niet heeft geleid tot opvallende politieke veranderingen of verschuivingen. Na de oorlog werden er aanvankelijk tijdelijke gemeenteraden gekozen. In de daaropvolgende jaren kwamen er geleidelijk ook niet-confessionele partijen in de raden en werden ook vrouwen tot raadslid benoemd. Een landelijke ontwikkeling, waarin de gemeenten die thans De Ronde Venen vormen, bepaald geen voorttrekkersrol hebben vervuld. ■

Bronnen:

- H.J.T. Geubels 100 jaar kiesrecht, uitgave ProDemos 2014
- Geschiedenis van de provincie Utrecht v.a. 1780. Uitgave Spectrum 1997
- Gemeentearchieven Mijdrecht, Vinkeveen/Waverveen en Wilnis. RHC Breukelen
- Inventaris archieven gemeente Wilnis door A. Hagen uitgave 1992
- Inventaris archieven gemeente Mijdrecht door Y. Dorrepaal en M. van Ettikhoven 1994
- Enkele publicaties uit eerder verschenen edities van de Proosdijkoerier.
- 'Verkiezingen in kaart' 1848-2010, uitgegeven in 2011 door de Kiesraad
- Verkiezingsuitslagen persoonlijk archief Jan Rouwenhorst

² Wat het lastig maakt, is dat er destijds niet gewerkt werd met partijnamen, maar met lijstnummers, zonder verdere aanduiding.

Bij de protestantse kiezers was het gebruikelijk dat gereformeerden stemden op de ARP en - in geval er een afzonderlijke CHU meedeed - hervormde kerkgangers stemden op de CHU. Dit algemene beeld kon echter veel gecompliceerder zijn vanwege de grote diversiteit binnen de protestantse kerkgenootschappen (JR).

Ds. J.A.A. Ouwejan in Waverveen: voorganger in moeilijke jaren [1]

door Arie Bloed

INLEIDING

De hervormde gemeente van Waverveen leidde in de 19e en de eerste helft van de 20e eeuw een nogal moeizaam bestaan, waarbij armoede als een van de belangrijkste symptomen genoemd moet worden. Nadat het voorheen welvarende dorp door de vervening was veranderd in een dijk met bewoning te midden van uitgebreide plassen, was ook de rijkdom voor de kerk voorbij en had men jarenlang moeite het hoofd boven water te houden. Het teloorgaan van de oude kerk in 1887, nadat de droogmakerij tot de afbraak van het gebouw noodzaakte, had de gemeente ondanks een compensatie nogal wat geld gekost. De nieuwbouw van een eenvoudig kerkje in 1887 was weliswaar redelijk voorspoedig verlopen, maar geld voor een eigen predikant was er eigenlijk niet meer. Het kwam dan ook als een verrassing toen ds. J.A.A. Ouwejan in 1904 het op hem uitgebrachte beroep naar Waverveen aannam, want jarenlang waren er wel beroepen uitgebracht, maar hadden de dominees toch gekozen voor gemeenten die wat ruimer bij kas zaten. Ondanks deze financiële besommeringen heeft de nieuwe dominee het heel wat jaren in Waverveen uitgehouden en ervoor gezorgd dat het gemeentelven verder tot ontwikkeling kwam. Dat was ook wel nodig, want sinds 1870 had Waverveen geen eigen voorganger meer gehad en was de gemeente afhankelijk geweest van consulenten uit de omliggende gemeenten. Tot aan de komst van ds. Ouwejan waren er welgeteld 83 vergeefse beroepen uitgebracht, zonder enige twijfel omdat de beroepen predikanten het tractement (veel) te laag vonden. Desalniettemin was de gemeente door de classis wel verplicht regelmatig beroepen uit te brengen, waarbij de afspraak was dat men financiële steun zou ontvangen, als een beroep zou worden aangenomen. In 1904 was het dan eindelijk zover.

Een 'staatsieportret' van ds. Ouwejan uit zijn tijd in Waverveen.

KOMST NAAR WAVERVEEN

De in Utrecht geboren Johannes Adriaan Antoon Ouwejan studeerde theologie aan de Theologische Faculteit van de Rijksuniversiteit in zijn geboorteplaats. Als jonge kandidaat nam hij in 1904 het op hem uitgebrachte beroep naar Waverveen aan. Voor een tegelijkertijd uitgebracht beroep door het nabij gelegen Noorden moest hij daardoor bedanken, maar dat was net zo'n noodlijdende gemeente als Waverveen en ook al meer dan 30 jaar vacant. Wellicht bood Waverveen hem een net iets hoger tractement.

Hij werd in de gemeente Waverveen bevestigd op zaterdag 12 februari 1905. Het was een grauwe, nogal winderige en regenachtige dag, dus het weer zat niet echt mee. De jonge dominee hield het uiteindelijk zelfs veertien jaar vol in het kleine dorpje, inclusief de moeilijke jaren van de Eerste Wereldoorlog. Maar hoogstwaarschijnlijk heeft zijn lange verblijf in Waverveen veel te maken gehad met het feit, dat er heel lang geen beroepen uit andere gemeenten binnenkwamen. Dat zal hem af en toe zwaar gevallen zijn, want hij heeft in Waverveen beslist geen gemakkelijke tijd gehad.

PASTORIE

Toen de dominee het beroep aannam, moest er wel direct het nodige georganiseerd worden, waarbij natuurlijk vooral de pastorie aandacht vroeg. Die was tegelijk met de kerk gebouwd in 1887, maar had kennelijk al een hele tijd leeg gestaan. Dat er een nieuwe pastorie gebouwd werd, was uitsluitend het gevolg van dwang van de kerkelijke overheid geweest, want de gemeente zelf had er om financiële redenen niet erg veel zin in gehad. En het ontbreken van een predikant zal die opvatting alleen maar hebben versterkt. Desalniettemin

Links:

De oude pastorie van de Nederlands Hervormde Kerk in de tijd dat ds. Ouwejan hier woonde. Later is dit markante, maar 'tochtige' herenhuis wit geschilderd en in de jaren zeventig vervangen door een dubbel woonhuis.

Onder:

De Nederlands Hervormde Kerk uit de tijd van ds. Ouwejan rond 1915. Foto afkomstig uit de nalatenschap van ds. Ouwejan via Pauline Kramer in Laren.

was de zwaar verzakte oude pastorie afgebroken en vervangen door een nieuw gebouw. Dat werd een van de markantste woningen aan de Waverveense dijk en in alle opzichten een echt herenhuis. De oude ambachtsheer van Waverveen, A. Vólcker, was eind 1904 eens poolshoogte wezen nemen in de pastorie om te ontdekken dat deze eigenlijk ongeschikt was voor bewoning. Hij gaf de gemeente zelfs 300 gulden als schenking en daar bovenop nog een lening van 200 gulden om het gebouw op te knappen, zodat ds. Ouwejan in elk geval een fatsoenlijke woning ter beschikking kreeg voor zichzelf en zijn jonge vrouw¹. Waaruit maar weer eens blijkt dat het toch goed was om formeel een ambachtsheer te hebben, al had die functie na de Napoleontische tijd formeel eigenlijk weinig meer om het lijf. (Later willen we in een ander artikel wat dieper ingaan op het instituut 'ambachtsheer in de 19e en 20e eeuw'.)

STRAATVERLICHTING EN WATERVOORZIENING

De komst van de nieuwe predikant ging niet ongemerkt voorbij, omdat de jonge dominee bepaald niet lui was en hem er veel aan gelegen was om allerlei dingen - die volgens hem niet in de haak waren - te verbeteren. Het begon al snel na zijn aankomst met de kennelijk totaal afwezige straatverlichting in het dorpje. Op 9 november 1905 bespreken B&W van de gemeente een verzoek van ds. Ouwejan om een lantaarn aan de weg voor de kerk te plaatsen, waarbij hij beloofde dat de koster voor het noodzakelijke onderhoud zou zorgen. Omdat de lantaarns toen nog op olie brandden, moesten die altijd met de hand worden aan- en uitgedaan. Hoewel de burgemeester niet wist of de koster daarvoor een gemeentelijke vergoeding moest krijgen, besloot het gemeentebestuur positief op het verzoek. Overigens had de gemeente ook al besloten een lantaarn op de "Viersprong" te plaatsen (kruising huidige Cliffordweg-Hoofdweg-Waverveensepad).

Ds. Ouwejan samen met zijn vrouw in de jaren dertig. (foto uit collectie Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen)

¹ Zijn vrouw was Jacoba Theodora Frederika Keller, geboren op 21 december 1876 in Nijkerk. De dominee zelf was in Utrecht geboren op 31 mei 1873 en dus een paar jaartjes ouder dan zijn vrouw. Ze zijn op 2 februari 1905 getrouwd, dus net voordat hij in Waverveen zijn intrede deed. Het feit dat hij een beroep had gekregen zal het hun ongetwijfeld financieel mogelijk hebben gemaakt in het huwelijksbootje te stappen. Het echtpaar is kinderloos gebleven.

De 'Viersprong' in Waverveen kort nadat de gemeente daar in 1905 een olielantaarn had laten plaatsen. Links het café van De Lange met daarnaast de dorpsmederij en rechts het diaconiewoninkje van Gerrit van Hasselaar 'op de heuvel', waar nu vier sociale woningen staan.

Een half jaar later trekt de dominee wederom aan de bel bij het Vinkeveense gemeentehuis, dit keer over de belabberde drinkwatervoorziening in Waverveen. Op 5 juni bespreken B&W een verzoek van de predikant 'namens de inwoners bij vernieuwing, maar ook dringend' om eindelijk eens iets te doen aan 'het overgrote watergebrek op den Hoofdweg dier plaats', waarmee de huidige Cliffordweg werd bedoeld. Het gemeentebestuur besloot hier geen gevolg aan te geven, omdat kort daarvoor alle huiseigenaren waren aangeschreven om hun woningen conform de bouwverordening te verbeteren, inclusief drinkwatervoorziening. Positiever stond men tegenover het verzoek om ook lantaarns te plaatsen aan de Nessersluis en bij de "Machineweg", waarmee waarschijnlijk de Waver bij het gemaal aan het eind van de huidige Hoofdweg bedoeld werd. Ruim een week later, op 13 juni, boog de gehele gemeenteraad zich over dit uitgebreide en mooi geschreven verzoek van de dominee, maar dat leverde nog minder op: de raad besloot zowel het verzoek om verbeteringen in de drinkwatervoorziening als het verzoek om twee extra lantaarns af te wijzen. De raad vond met algemene stemmen dat de bewoners zelf maar voor schoon water moesten zorgen, vooral ook om te voorkomen dat anderen in de gemeente dan eveneens met soortgelijke verzoeken zouden komen. Bovendien scheen de dominee zelf een aardige waterput bij de pastorie te hebben en had men gehoord dat uit de "tocht" goed water te halen was. Raadslid Van Scheppingen vond bovendien dat ze in Waverveen "maar woningen bouwen zonder zich om drinkwater te bekommeren", terwijl raadslid Spruyt bang was dat - als men regenputten zou gaan aanleggen - het einde zoek was. Vinkeveense zuinigheid was duidelijk troef en men bleek totaal doof voor de indringende beschrijving van de nood situatie in het

Waverveense (zie bijlage). Waarom de lantaarns bij meerderheid van 4-6 stemmen ook sneuvelden, wordt niet in de notulen gemeld. Het resultaat van ds. Ouwejans inspanningen was dan ook slechts bijna vijf volle pagina's over de kwestie in het notulenboek van de gemeenteraad. In elk geval had hij het goed geprobeerd en had het bestuur van een klein dorp weer getoond waarin ze groot kon zijn. De hartroerende bewoordingen van de dominee vonden geen enkel gehoor bij de gemeenteraad, wat ook kan aangeven dat zijn invloed op de notabelen daar niet al te groot was. Het zal het enthousiasme van de Waverveners voor hun Vinkeveense bestuurders zeker niet hebben bevorderd.

VERVULD WATER VAN NABIJ HET KERKHOF

Van mooie waterleidingen had men toen overigens nog helemaal niet gehoord en het dorp was afhankelijk van regenwater en grondwater van slechte kwaliteit. Waverveen had altijd uitstekend drinkwater gehad, totdat in de jaren zeventig van de 19e eeuw de Waverveense plassen werden drooggemalen. Daarna was het gedaan met het goede drinkwater. De nood was kennelijk zo hoog gestegen, dat men kort na de droogmaking in arren moede maar een diepe kuil had gegraven in de nabijheid van het kerkhof, waar men dan water uit putte. Afgezien van het feit dat dit - in strijd met de toen geldende regels - veel te dicht bij het kerkhof gebeurde, was het water ook van zo'n slechte kwaliteit, dat de overheid ertegen in het geweer kwam. Ook dit was een duidelijk teken van de slordigheid, waarmee de droogmakerij was gerealiseerd, waar het de organisatoren er alleen maar om ging zoveel mogelijk geld te verdienen en zo weinig mogelijk kosten te maken. De regenvaten bij de kerk waren natuurlijk alleen maar een oplossing, als het niet al te lang droog bleef. Ondanks alle aanmaningen aan de gemeente kwam er pas een oplossing voor dit gigantische gezondheidsprobleem in de jaren twintig van de vorige eeuw, toen de modern drinkwaterleiding werd aangelegd. Tot die tijd moesten de inwoners het maar met het brakke water doen dat geregeld leidde tot het uitbreken van besmettelijke ziekten. Ook de inspanningen van ds. Ouwejan om de boel te verbeteren hebben dus niets uitgehaald.

HAKEN EN OGEN

Dat de dominee het in Waverveen niet altijd makkelijk

heeft gehad, weten we vooral door zijn eigen toedoen. Ouwejan was een goed schrijver en heeft in de kerkenraadsnotulen en in brieven heel wat neergepend, waaruit we kunnen opmaken wat hem in dit kleine dorpje allemaal is overkomen. In het verleden hadden sommige dominees zich er min of meer vanaf gemaakt door droge opsommingen van gebeurtenissen en procedures, maar dat was zeker niet het geval met ds. Ouwejan. Die kon hele verhalen schrijven over de vaak onaangename zaken waar hij mee werd geconfronteerd en bovendien alles in keurig Nederlands. Uit al die geschriften komt een ontwikkeld en bevlogen man naar voren, die niet gauw opgaf, als hij het recht aan zijn kant meende te hebben. Het heeft er alle schijn van dat de Waverveense kerkenraad ineens heel wat actiever werd dan in jaren was voorgekomen. Maar dat wil zeker niet zeggen dat het er pais en vree was. ■

Ds. Ouwejan in zijn Waverveense tijd in de typische domineeskledij uit die periode. Foto afkomstig uit de nalatenschap van Ds. Ouwejan via Pauline Kramer in Laren.

Bronnen:

- Archief van de Hervormde Gemeente Waverveen in het Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen te Breukelen (i.h.b. notulen kerkenraad en kerkvoogdij en diverse brieven alsmede nagelaten stukken van ds. J.A.A. Ouwejan);
- Notulen van Burgemeester en Wethouders en van de Gemeenteraad van Vinkeveen en Waverveen van 1905-1915 in het RHC in Breukelen;
- Fotocollectie van de Heemkundige Kring Fijnaart en Heijningen;
- Herinneringen en foto's van mevrouw F. Kievit-Nieuwkerk te Numansdorp;
- Genealogische gegevens over Ds. Ouwejan mede verkregen via Harmen Hoogenhout uit Baambrugge;
- Dr. A. Bloed, Waverveen door de eeuwen heen - Grepen uit de Hervormde geschiedenis (Waverveen 1987);
- P.J.J.M. van Wees (Red.), Vinkeveen van Demmerik tot Waverveen (Vinkeveen 2012).

BRIEF VAN DS. OUWEJAN AAN DE GEMEENTERAAD VAN JUNI 1906, ZOALS OPGENOMEN IN DE RAADSNOTULEN (GEDEELTE)

“Uit naam der Inwoners van de Gemeente Waverveen - in aansluiting op mijn vorig schrijven van vorig jaar - neem ik de vrijheid U bij vernieuwing beleefd, maar ook dringend te verzoeken om te voorzien in het overgrootte watergebrek op den Hoofdweg dezer Gemeente, zijnde de omtrek der Kerk. Met des te meer aandrang komt dit verzoek ten Uwent, daar ik steeds meer en meer de zoo groote “noodzakelijkheid” er bijna dagelijks van zie en ondervind; niet enkel uit een hygiënisch oogpunt, maar ook wegens totaal gemis aan drink- of eenig bruikbaar water.

Terwijl de andere buurtschappen als Nessersluis, Machine, Botshol en de Waver bij eventueel gebrek aan drinkwater ten allen tijde steeds meer dan ruimschoots overvloed hebben van drink- en bruikbaar water, is het eigenlijke Waverveen bijna doorlopend in volslagen gebrek aan eenig water, zoodra het maar in zeer korten tijd niet geregend heeft.

Men is dan gedoemd zich water te verschaffen - wat ik gedurende het geheele vorig jaar bijna ook zelf steeds ondervond - uit die meer dan vuile kikkersloten achter het “Kerkhof”. Onnoodig is het gewis er nog aan toe te voegen hoe het intens vieze water riekt en krioelt van een chaos uiteenlopende insecten. Reeds voor het vee is dat water meer dan afkeurenswaardig en de melk mag wel des te zorgvuldiger gekookt worden,, daar men anders niet weet wat men bovendien nog mededrinkt, want ik veronderstel dat men ook hier, evenals elders, niet zuivere melk zóó uit de koe te drinken krijgt en de vraag rijst onwillekeurig: “waar moet al dat water vandaan komen?” Bovendien behoort er ook mannenkracht en mannenmoed toe om dagelijks zich dat kerkhofwater te verschaffen, want het is een heele wandeling er naar toe en thans des te meer bezwaarlijk door het versperren van de weg wegens turfsteken.

Ik stem toe dat U reeds vroeger een onderzoek hier in de Gemeente ingesteld hebt naar het water en dat U toen bevredigend huiswaarts gingt. Geen wonder! Zoo U - wat ik veronderstellen mag - nader daar omtrent is ingelicht, zult U het wel met mij eens moeten zijn, dat genoemd onderzoek “totaal zijn doel gemist heeft”. Immers men had overal “leentje-buur” gespeeld en helaas tot eigen nadeel pijnlijk gepronkt met andermans veeren.

De Voorzitter van Uwe geachte vergadering - onze zeer gewaardeerde Burgemeester - zal er ook wel ten volle van bewust zijn, hoe noodzakelijk het is, om hier eindelijk eens te voorzien in dit ondragelijke en constant watergebrek. Reeds meermalen had ik het genoegen dienaangaande met Z.E.A. daarover te spreken en bemerkte ik steeds een geopend oor voor de belangen der Gemeente. (.....)”

Het interbellum van burgemeester Padmos [3]

door Stef Veerhuis

Ik vroeg mij af of burgemeester Iman Padmos op die bewuste woensdagavond 17 februari 1932 al iets had mee gekregen dat er aan de overzijde van de Bruggesloot mogelijk wat gaande was. Maar het kan ook zo maar zijn dat hij dit 's anderdaags pas te horen heeft gekregen. Toen Cornelis Clausing, oud 56 jaar en tuinbaas van beroep, aangifte had gedaan, dat zijn werkgeefster, mevrouw Maria van Soest, weduwe van Klaas van Wieringen, de avond daarvoor om half elf was overleden. Nieuws dat vervolgens als een lopend vuurtje in heel Mijdrecht zal zijn rond gegaan. Het overweldigende medeleven vóór en tijdens haar begrafenis werd een massaal eerbetoon van de Mijdrechtse samenleving. Maar, wie was zij?

De sluitsteen van de grafkelder op de algemene begraafplaats naast de Janskerk in Mijdrecht.

Maria van Soest was de derde van zeven kinderen uit het gezin van Gerrit Jan van Soest en Maria Geertruida Woudenberg. Haar vader, die Ontvanger was, heeft mogelijk onbewust iets bij kunnen dragen aan het beheer van de vele miljoenen die haar latere echtgenoot achter zou laten. Wat rest zijn niet alleen de herinneringen die zijn opgetekend en bij tijd en wijle worden opgerakeld door hen die hun oude dag doorbrengen in de verzorgingsappartementen van De Kom aan het Mevrouw van Wieringenplein. Op de grond waar destijds de villa van Van Wieringen heeft gestaan, zijn inmiddels de werkzaamheden gestart voor de bouw van het Zorg-/Wooncentrum Zonnehuis Mijdrecht door

Bébow Midreth, over oude bekenden gesproken. In het complex dat op de kaart zal worden gezet door Bouwinvest Healthcare Fund zullen 29 zorgappartementen en 45 verpleegplekken gerealiseerd worden. Mijns inziens een passende bestemming en ook een hommage aan het gedachtegoed van deze mevrouw van Wieringen.

Op weg voor haar laatste reis. (collectie familie De Vor - Korstanje)

Op woensdag 31 december 1873 liet Maria van Soest zich inschrijven in het dienstboderegister van Mijdrecht, als zijnde dienstbaar, op het adres van een zekere Klaas van Wieringen Hzn. Als plaats van herkomst had de 31-jarige, Aalten opgegeven bepaald niet naast de deur. En rest pure nieuwsgierigheid hoe het contact tot stand zal zijn gekomen, of zouden zij elkaar misschien ergens van gekend hebben? Ik ga er niet van uit en stel me voor dat, toen zij eenmaal op het adres was aangekomen, er enige emotie zal zijn geweest. Dit vanwege de uitstraling die uitging van de imposante

villa en de prachtige loverrijke tuin die werd omsloten met een sierlijk smeedijzeren hek. Een nadere kennis-making met haar nieuwe werkgever lijkt zinvol.

Tuinman Cornelis Clausing geflankeerd door de dienstbodes Alie en Grietje van Veen. (collectie familie De Vor - Korstanje)

Klaas werd op 6 juli 1838 in Mijdrecht geboren, uit het tweede huwelijk van Hendrik van Wieringen met Femmetje Beenekamp, dochter van Klaas Beenekamp en Johanna Verdam. Van enig huiselijk geluk en gezelligheid zal tot dan toe weinig sprake zijn geweest. Zijn eerste echtgenote Femmetje van Eijbergen was op 61-jarige leeftijd bezweken aan “toenemende koortsen”. Daaraan voorafgaand hadden beiden hun vier kinderen, allen nog op zeer jonge leeftijd, al naar het kerkhof gebracht. Deze Hendrik van Wieringen, inmiddels 66 jaar oud, was in Mijdrecht een man in goeden doen. Tezamen met zijn broer Cornelis bestierde hij een omvangrijk veenderijcollectief dat rond 1740 werd gegrondvest. In dat jaar had hun opa, ook al een Hendrik, zich met attestatie vanuit Nieuwkoop laten inschrijven in het Lidmatenboek van Mijdrecht. Niet alleen was hij assessor en wethouder van Mijdrecht, maar ook vooraanstaand lid van het Oppercollege

Koetsier Piet Korstanje en mevrouw van Wieringen van Soest. (collectie familie De Vor - Korstanje)

van de acht Stichtse Polders. Klaas zal net zijn eerste stapjes hebben gezet toen op 21 oktober 1839 zijn zusje Marretje werd geboren. Beiden echter zullen hun moeder nooit hebben leren kennen, want “na een smartelijk lijden” van negen weken na de kraam, overleed Femmetje Beenekamp, slechts 39 jaar oud op 23 december 1839.

Niet verwonderlijk dat Hendrik van Wieringen, gelet op diens hoge leeftijd en zijn twee nog jonge kinderen besloot om “op *dingsdag 6 augustus 1850 des avonds ten zeven Ure*”, ten overstaan van notaris Otto Willem van Geijtenbeek, Nicolaas Tek Kleedermaker en Johannes Hendrikus Janssen schoenmaker, gedrieën bij hem thuis uit te nodigen om zijn testament te herzien. Gelet op de lengte van de akte met de vele clausules van mogelijkheden en “ja maren” zou het best wel eens een latertje zijn geworden. Dat ook zijn beide dienstbodes, Neeltje van Leeuwen en Geertje Posdijk niet werden vergeten, getuigt van zijn medemenselijkheid. Hendrik van Wieringen overleed in Mijdrecht op 31 januari 1855. Zoals testamentair was vastgelegd, was de voogdij over zijn beide kinderen, totdat zij meerderjarig zouden worden, toevertrouwd aan zijn neven Klaas Verdam en Klaas van Wieringen. Respectievelijk zonen van zijn zuster Geertruij en broer Cornelis met wie hij ruim 50 jaar de regie had over de vervening in de polders van Hofland en Bozenhoven.

Van Klaas van Wieringen is bekend dat hij destijds leerling was op een kostschool in Alphen en in januari 1857 zijn studie vervolgde in Amsterdam. Slechts een opmerkelijk feit herinnert ons nog aan zijn zus Marretje. Na samenspraak met haar beide voogden werd het haar vergund om op 28 juni 1856 de eerste steen te mogen leggen van een dwarshuisboerderij aan Oostzijde 17 in De Hoef.

Oostzijde 15 - 17 in De Hoef.

Mogelijk met de bedoeling dat zij daar een eigen leven zou kunnen gaan leiden. Mocht daar sprake van zijn geweest, dan is dat maar van korte duur geweest. Ze werd namelijk ernstig ziek en na overleg met haar naasten werd besloten haar over te brengen naar Moordrecht. Daar zou zij met meer zorg en aandacht liefdevol verpleegd kunnen worden door haar neef Nicolaas Jan François, zoon van wijlen haar vaders zuster, Elsje van Wieringen. Op vrijdagmiddag 25 februari 1859 echter kwam er een einde aan haar lijdensweg.

(10329) Na eene lange en uitteerende ziekte, overleed heden mijne eenige en dierbare Zuster **MARRETJE**, in den jeugdigen leeftijd van 19 jaren. **K. VAN WIERINGEN Hz.**
Moordrecht, 25 Februarij 1859.

•• Bij brieven van meerderjarigverklaring door den Hoogen Raad der Nederlanden, op den 16. Julij 1859 verleend, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 29. Julij 1859, n°. 45 en geregistreerd te 's Gravenhage den 5. Augustus daaraanvolgende, zijn aan **KLAAS VAN WIERINGEN**, wonende te Mijdrecht, zoon van **HENDRIK VAN WIERINGEN** en **FEMMETJE BENEKAMP**, echtelieden, beide overleden, gegeven alle de regten bij de wet aan meerderjarigen toegekend, behoudens de bepaling van art. 478 van het Burgerlijk Wetboek.
Geschiedende hiervan openbare aankondiging, ter voldoening aan art. 486 van hetzelfde Wetboek.
's Gravenhage. 8 Augustus 1859.
CLANT.
Procureur bij den Hoogen Raad.

Zij zou geen getuige meer zijn van het feit dat haar broer op 16 juli van datzelfde jaar zijn meerderjarigverklaring van de Hoge Raad der Nederlanden in ontvangst mocht nemen. Om na de wettelijke overdracht zelf de koers uit te gaan zetten in het nagelaten veenderij-imperium van wijlen zijn vader. Eenmaal volwassen zal er ook behoefte zijn geweest aan een eigen onderkomen. Een stil verlangen, dat niet veel later gebouwd zou gaan worden door aannemer Jacobus van der Helm Czn., die daar destijds verslag van heeft gedaan in zijn dagboekje.

Den 20ste Maart 1860 is de laatste paal van het Heere Huis en stal van den Heer K van Wieringe Hz ingeslagen, de laatste paal is fraai gedoke-reerd langs het dorp gedragen, en de vlaggens wapperden bij menigte de 25 heijers werde ont-haald op brood met ham en een fles wijn de man. Onder t huis 320 en stal 100 palen

De overeengekomen dienstbaarheid veranderde vrij snel in genegenheid voor elkaar en op 23 juni 1875 be-loofden zij elkaar eeuwige trouw, een huwelijk dat kin-derloos zou blijven. Intussen had haar echtgenoot zijn sporen achtergelaten in de gemeenteraad en hij was tevens nauw betrokken bij het wel en wee binnen de hervormde kerk. Zakelijk verkeerde hij in zeer goeden doen. Tien jaar eerder had hij samen met burgemees-ter De Voogt, die getrouwd was met zijn achternicht, Klazina van Wieringen, een plan ontvouwd om de plas Groot Mijdrecht in te polderen. Achteraf gezien zou dit een hoofdpijndossier gaan worden. Voor de plannen-makers telde slechts één ding: dat was om de 2000 hectare zo snel mogelijk aan de man te brengen en winst te kunnen maken. Een doelstelling die Klaas van Wieringen op het lijf leek te zijn geschreven. Ook was hij heer en meester over nogal wat onroerend goed in zowel Mijdrecht, Vinkeveen als Wilnis. Zo aanzienlijk zelfs, dat zijn naam tussen 1890 en 1910 staat vermeld in de lijsten van hoogstaangeslagenen in 's Rijks directe Belastingen. Klaas van Wieringen overleed - 71 jaar oud - in Mijdrecht op donderdag 28 april 1910.

Voormalige villa UILENNEST van de familie van Wieringen.

Van dit voorafgaande relaas zal burgemeester Padmos weinig weet hebben gehad. Dat veranderde nadat hij op 23 december 1920 naaste buur was geworden van Mevrouw de weduwe Van Wieringen - van Soest. En het is niet uitgesloten dat dit op Nieuwjaarsdag zal zijn geweest, toen het hem opviel dat er nogal wat aanloop was in de tuin van de naburige villa. Niet wetende dat het jaarlijks aanbieden van de beste wensen door een deel van Mijdrechtse ingezetenen, beloond werd met óf een gulden óf een rijksdaalder uit een van de twee zinken emmers. Dit al naar gelang zij de ontvanger inschatte en/of kende. Misschien wat excentriek, maar naarmate de jaren vorderden, zou hij haar leren kennen als groot weldoenster binnen de gemeenschap. Voor hen die bij haar de juiste snaar wisten te raken, was er een luisterend oor of een helpende hand. Het zal mijns inziens wat te ver gaan om al haar interesses en betrokkenheid, die eerder zijn beschreven, opnieuw op schrift te gaan stellen. Daarom beperk ik me tot de nasleep rondom deze bijzondere vrouw. In de raadsvergadering van 17 februari 1932 las burgemeester Padmos een passage voor uit het testament van

mevrouw Maria van Soest, weduwe van Klaas van Wieringen, dat zij op 13 november 1919 vast had laten leggen. Hierin legateerde zij de gemeente de door haar bewoonde villa, koetshuis, tuin en overtuin etc., etc. Echter met die restrictie, dat de gebouwen de eerste tien jaar na haar overlijden niet bewoond noch gesloopt mochten worden. En dat het smeedijzeren hek rondom de villa daar zo lang mogelijk moest blijven staan.

Bij Padmos was er duidelijk sprake van enige aarzeling vanwege de gestelde voorwaarden. Omdat de nog onbekende kosten van onderhoud de baten wel eens zouden kunnen gaan overtreffen. Ondanks de geschetste verwachtingen stelden B en W voor het le- gaat te aanvaarden. Raadslid J. Broerse stemde tegen het voorstel. Hij bevestigde de geruchtenstroom die inmiddels in Mijdrecht op gang was gekomen met de opmerking dat hij van mening was rechten te hebben, niet alleen op genoemde goederen, maar ook op het bewonen van de villa. Een vervolg hierop is terug te lezen in de daaropvolgende raadsvergadering van woensdag 31 augustus 1932 waarin secretaris C. Koe- dam heeft genotuleerd;

Ingekomen een brief van notaris J.F.W.J. van der Heijden, alhier, dd. 12 augustus j.l., waarin wordt bericht, dat het legaat van mevrouw de wed. K. van Wieringen niet op tijd kan worden uitgekeerd, aangezien een zekere J. Broerse beweert enorme bedragen van de erfstaatster te vorderen te hebben en de erfgenamen met het oog daarop de nalaten- schap hebben aanvaard onder het voorrecht van boedelbeschrijving en de besproken legaten niet eerder kunnen en behoeven te worden uitgekeerd voor en aler het proces dienaangaande is beëin- digd.

Het moge duidelijk zijn dat dit de laatste raadsverga- dering was waarbij J. Broerse aanwezig kon zijn, dit vanwege "Bijzonder omstandigheden", zoals Padmos dit later netjes formuleerde. De rechtsgang die volgde, zou nog jarenlang door de landelijke pers worden ge- volgd en dit zal burgemeester Padmos niet onberoerd hebben gelaten. Het zal voor hem een bemoediging zijn geweest toen hij op 16 juli 1937 werd herbenoemd als burgervader.

De Bruggesloot 1910. Links de zogeheten overtuin; nu de Prinses Irenelaan en op de achtergrond de villa van Van Wieringen. (collectie familie M. Winters)

Toen in 1937 de rechterlijke storm eindelijk was gaan liggen, werden plannen ontvouwd om de wildgroei in zowel het park als de overtuin te gaan beteugelen. Het voorstel was om in het park rondom de villa banken te plaatsen en om een kleine entreebijdrage te vragen. Een ander voornemen was om de muziektent van VIOS hier een plaatsje te geven. Zo sneed het mes aan twee kanten, niet alleen kostenbesparing maar tevens enige sociale controle om het vandalisme tegen te kunnen gaan. Dit laatste was niet onbelangrijk, omdat er nogal wat ruiten gesneuveld waren en de brandverzekering eerder al was beëindigd. De moestuin en boomgaard van de overtuin werden voorlopig verhuurd aan J. Felix voor fl. 150,-. Op de grond die grensde aan de Dorpsstraat zou nieuw gebouwd mogen worden door P. Catsburg en er kwam een nieuwe brugwachterswoning voor J. Winters. De sloop van de villa zou pas op 25 februari 1942 worden aanbesteed. Er waren maar liefst 23 gegadigden die deze klus in tijd van vier weken wilden klaren. Het werd aannemer H. van Leeuwen die, na te zijn gescreend in Amsterdam, de klus wilde doen voor fl. 12.200,-. Het lood, zink en ijzerwerk, deuren, ramen en kozijnen plus de dakpannen werden

zijn eigendom en het restmateriaal moest hij netjes gesorteerd en afgedekt opslaan in de conservenfabriek aan de Dorpsstraat. Het koetshuis viel eenzelfde lot ten deel, maar dit zou pas vijf jaar later worden gesloopt door de firma Koek, die daar toen fl. 1.800,- voor over had.

Begin jaren vijftig van de vorige eeuw zou daar het "Tehuis voor Ouden van Dagen - Avondlicht" worden gebouwd, dat later na een grondige renovatie en aanpassingen van naam wijzigde in "Nieuw Avondlicht". Net als de huidige nieuwbouw, passend in het gedachtegoed van wijlen mevrouw Maria van Soest, weduwe van Klaas van Wieringen Hzn. ■

Bronnen:

- Van Wieringen in Rijnland * V.A.M. van der Burg en C.E.G. ten Houte de Lange - pag. 543
- Proosdijkoerier 2000 - 2001 Joop Frankenhuizen
- Delpher kranten
- Notarieel Archief Mijdrecht
- Dagboekje Jac. van der Helm
- Notulen gemeenteraad Mijdrecht

150 jaar Schanskerk in Uithoorn

door Chris Woerden

Heerenweg voor de brand. Aquarel B. Hendrikse. Coll. Parochie St. Jan

Rond 1650 ontstonden de staties De Hoef en De Kwakel. Uithoornse katholieken gingen in een van de twee plaatsen naar de kerk. Beide pastoors vochten van 1720 tot 1777 een verbeten strijd om de katholieken uit Uithoorn tot hun parochie te mogen rekenen¹. Een ijselijke brand op 23 juli 1781 legde een groot gedeelte van de bebouwing aan de Heerenweg (Schans) in de as. Er waren ook huizen bij van roomse eigenaren, waaronder die van de weduwe van armmeester Frans Vermeij. Gedeputeerde Staten van Utrecht velden een oordeel² in de ruzie tussen de Kwakelse pastoor (Holland) en pastoor Herfkens (De Hoef, Utrecht). Een rooms kerkje zou de zwaar getroffen Schans weer tot bloei kunnen brengen.

1781 - Caspar Jacobsz Philips. Rijksmuseum

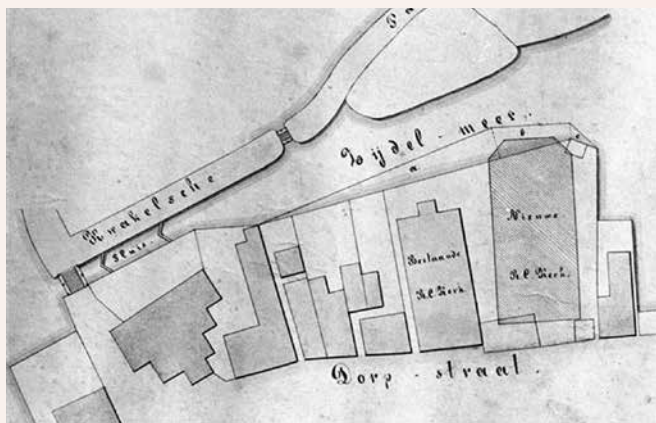
Weduwe Vermeij stelde grond in de Schans beschikbaar en op 21 december 1782 droeg pastoor Matthias Herfkens zijn eerste mis op. Ook gelovigen uit De Hoef kwamen naar Uithoorn. Ze liepen voorbij het huis van de pastoor door een poort van anderhalve meter breed naar de deur van de schuurkerk. Al in 1800 moest er gerepareerd worden - o.a. de kerkraden - en de leningen

¹ 200 jaar Parochie St. Jan, drs. P.J.J.M. van Wees, pag. 15 t/m 20. Het aantal parochianen bepaalde niet alleen de 'rijkdom' van de parochie, maar ook die van de pastoor.

² G.S. besloten dat elke katholiek tot de kerk behoorde waar hij zijn godsdienst uitoefende.

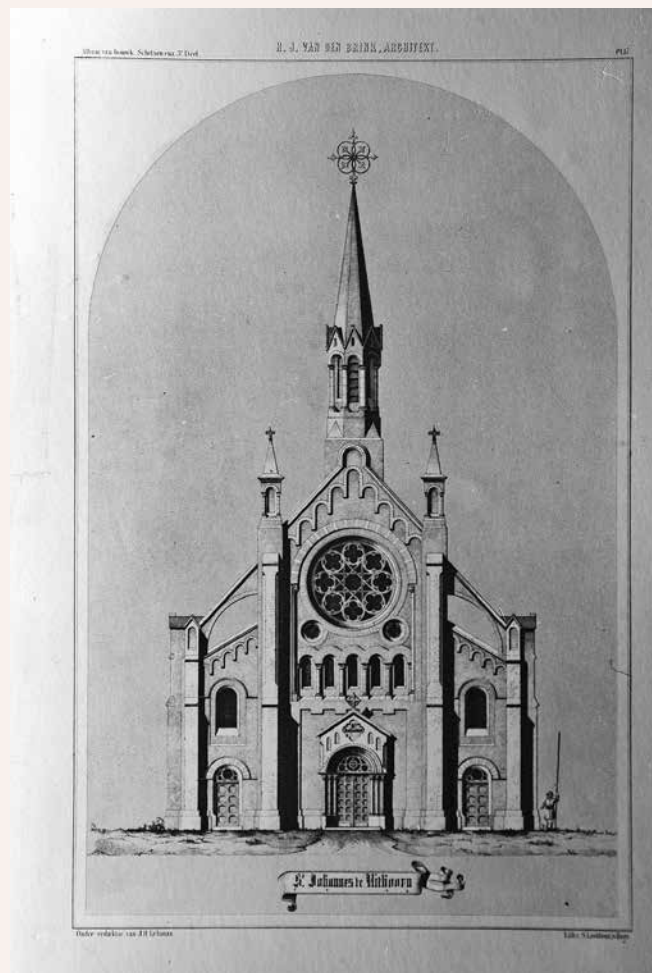
afbetaald worden. Ook in 1809 en 1819 werd groot-scheeps gerepareerd. Na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 zette Monseigneur Zwijsen zijn aartsbisdom snel op poten. De statie in de Schans werd in 1855 omgezet in parochiekerk. Pastoor Otten wilde in 1862 aansluiten bij het nieuwe katholieke elan. Er werd grond aangekocht achter het houten kerkje, op een intekenlijst kon de parochiaan zijn wekelijkse bijdrage invullen en architect H.J. van den Brink tekende een ontwerp voor de nieuwe kerk. Die deed de toentertijd bestaande bebouwing in de Schans in alle opzichten verbleken. De rijksoverheid gooide in 1865 roet in het eten: men vond het neoromaanse ontwerp veel te duur en van te veel allure voor zo'n klein dorp. Zelfs de bemiddeling van burgemeester Jacob Tak kon de rijksoverheid niet vermurwen. Ook de poging van mgr. Zwijsen, aartsbisschop van Utrecht, een jaar later, leed schipbreuk.

Het ministerie vond de glas-in-loodramen en de twee torens te duur. Het was niet van plan te veel subsidie te verstrekken. Uiteindelijk kwam de beschikking alsnog af op 14 augustus 1866, omdat het Hoefse kerklid Janmaat een plan had ingediend om in De Hoef een nieuwe kerk te bouwen, omdat het oude kerkje in de Schans op instorten stond. Als De Hoef zich zou losmaken van Uithoorn zou dat grote financiële gevolgen hebben voor zowel nieuwbouw in de Schans als voor De Hoef.

1865 - Plattegrond locatie nieuwe kerk. Coll. Parochie St. Jan

Op 25 september 1866 om 14 uur werd het werk openbaar aanbesteed en gegund aan houthandelaren en aannemers gebroeders Van Vliet (fl. 48.979,-). De aanbesteding vond plaats in de Vergulde Ster (nu 'Het Rechthuis') in aanwezigheid van o.a. pastoor Leonardus Otten, pastoor Pieter van Grieken, de kerkbestuurders Willem van Bemmelen, Pieter Rekelhof en Jan Knigge

Schetsontwerp nieuwe kerk Schans

en uiteraard de achttien inschrijvers. In het bestek stonden twee torens die niet hoger mochten zijn dan $13\frac{3}{4}$ ellen³. De breedte van de kerk was $19\frac{3}{4}$ ellen en de lengte bedroeg $36\frac{3}{4}$ ellen. Er kwam voor ongeveer fl. 8.000,- aan subsidies binnen en de parochianen brachten fl. 37.000,- in.

De bouw ondervond veel hinder van de strenge winter van 1866/1867. Er was veel mankracht nodig bij de bouw; het heiblok bijvoorbeeld moest door 30 man getrokken worden. Op 1 mei 1867 werd de eerste steen gelegd door deken M. van Bijleveld. De vloer van de kerk werd uitgevoerd in wit marmer en ingelegd met Engelse tegels. De trappen naar het priesterkoor waren van arduin, de kerkbanken van mooi eiken. Het orgel uit de oude kerk dateerde van 1824 en werd naar de nieuwe kerk overgebracht door de gebroeders Adema. De parochianen Egbers en Hoogeveen betaalden de marmeren communiebank en -trappen en in juni 1869 werd het schilderwerk aanbesteed. De kerk naderde haar voltooiing, echter zonder torens! De kerk werd geconsacreerd door mgr. Schaepman⁴, vermoedelijk op 29 augustus 1869, de feestdag van de

³ een el - de Amsterdamse - is 68,8 cm lang.

⁴ Andreas Ignatius Schaepman was de opvolger van aartsbisschop Zwijsen. Hij was bisschop van Utrecht van 1868 tot 1882 en neef van de priester-politicus Herman Schaepman.

R. C. Kerk

1900 - Kerk en doorvaart naar de Amstel. Internet.

Onthoofding van Johannes de Doper. Het hout van het oude kerkje werd gebruikt om de pastorie te vertimmeren. In 1884 schonk een parochiaan de kerk een geweldige erfenis en toen weduwe Verhaar eveneens een grote gift deed, kon het bestek voor twee torens (afwijkend van de oorspronkelijk getekende torens) met klokken en uurwerk aanbesteed worden. Fa. Petit & Fritsen uit Aarle-Rixel goot de klokken en drong erop aan geen galmborden en schuine vloeren in de torens te maken, want dat zou het geluid van de klokken

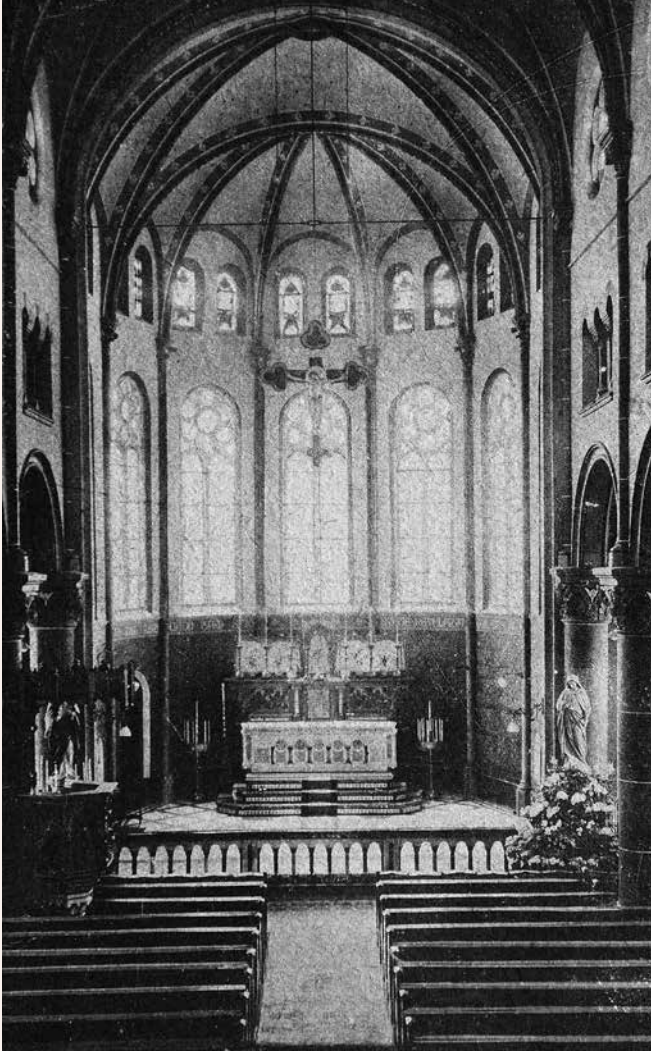
tenietdoen. De gemeente mocht gebruikmaken van de klokken bij calamiteiten, maar moest dan wel betalen voor de luidbeurt.

In 1921 en 1959 waren er plannen om de kerk te vergroten, maar beide keren ging dat niet door. In plaats daarvan werden twee nieuwe katholieke kerken gebouwd: eerst in De Hoef, later in de uitbreidingswijk Zijdelwaard.

In 1897 kregen de glas-in-loodramen van het priesterkoor een extra glaslaag ter bescherming en werd het oude orgel uit 1824 vervangen door een nieuw orgel, vervaardigd door Fa. Maarschalkerweerd en Zn. Op zondagavond 1 september 1918 werd voor het eerst het elektrisch licht ontstoken in de kerk. Aangezien het licht bij het begin van de plechtige viering weigerde, werd elektricien Th. C. Drost, die ook in de kerk zat, gevraagd dit te verhelpen. Hij had geen goede herinneringen aan zijn werk, want bij de aanleg had hij een elektrische schok gekregen, was van de ladder geslagen en met zijn zitvlak op een punt van hek terechtgekomen. Dokter Kaaskooper en dokter De Jong hadden eerste hulp verleend en Drost werd naar het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam vervoerd, nadat kapelaan Dijkman hem de laatste sacramenten had toegediend. Gelukkig herstelde Drost en kon hij het licht echt ontsteken.

1900 - Oude pastorie. Coll. In Uithoorn

Interieur voor de verbouwing van 1961. Coll. Soudk

Uithoorn, Interieur R.K. Kerk

Interieur na de verbouwing van 1961. Coll. Soudk

Toen in 1921 de uitbreiding van de kerk niet doorging, kon pastoor De Grijs het geld gebruiken om een nieuwe pastorie te bouwen. Gemeente-architect Herman van der Zijden ontwierp het gebouw, maar aartsbisschop Van de Wetering vond dat het allemaal wel “een onsje minder kon”. Vandaar dat de voordeur aan de zijkant geplaatst werd. Fa. Rijnveld bouwde het nieuwe onderkomen voor fl. 55.000,-.

In 1928 werd een heteluchtachel geïnstalleerd; deze blies duidelijk hoorbaar warme lucht door roosters de kerk in. In 1929 werd het orgel geëlektrificeerd. Na tachtig jaar, omstreeks 1950, moest er veel gerepareerd worden. Er zaten scheuren in de muren, andere muren waren aangetast door “steenkanker”, de portaalboog was gescheurd en de pleisterlagen brokkelden af. In 1954 werd de kruiswegstaties door kunstschilder Plieger gerestaureerd en kreeg het Maria-altaar een renovatie. Het zangkoor werd vergroot, het schilderwerk uitgevoerd, de dakbedekking en elektrische installaties werden vernieuwd, de glas-in-loodramen gerestaureerd en de klokken opgeknapt.

Grootscheeps was de aanpak van het priesterkoor, dat los stond van het schip. Architect Jan de Groot ontwierp een nieuw priesterkoor. Hij nam het principiële besluit om het oude priesterkoor niet te kopiëren. Dat leverde hem veel kritiek op van behoudende parochianen. In oktober 1961 werden middenschip en zijbeuken van de kerk afgesloten met een houten wand en werd het priesterkoor gesloopt. De bouw werd gehinderd door de strenge winter van 1962/1963. Links van het priesterkoor schiep architect De Groot een sacristie, waar de priester zich klaar kon maken voor de mis. Aan de rechterzijde kwam een dagkerk, waardoor het aantal zitplaatsen in de kerk werd uitgebreid. Dankzij de giften van de parochianen burgemeester Koot en Kees van Vliet³, wiens zoon Bertus toen tot priester werd gewijd, konden de klokken vervangen worden. De architect schonk het Angelusklokje. Tegelijk met het priesterkoor werd het portaal vernieuwd. De kerk kon er de komende veertig jaar weer tegen. Hoewel de bouwkundige toestand op orde was gebracht en zowel het charisma van paus Johannes XXIII en van

³ Kees van Vliet was een manufacturer met een winkel aan het Marktplein. Hij verhuisde omstreeks 1915 naar de Stationsstraat in Uithoorn tegenover het spoorwegstation. In dit pand is nu een restaurant gevestigd. Van Vliet was raadslid, prominent Uithoornaar en actief in het verenigingsleven.

19 sept 1962 - Verbouwing. Foto Joop Woerden

bisschop Bekkers zorgden voor een opleving van de betrokkenheid van gelovigen, zette de ontzuiling zich voort en vertaalde zich naar een afname van het kerkbezoek en dus ook van inkomsten.

De periode vanaf 2007 tot en met heden is een turbulente geweest voor het kerkgebouw. Op 7 december 2007 liet de verzekeringsmaatschappij Donatus aan het kerkbestuur weten, dat zij geen aansprakelijkheid meer nam voor schade die tijdens het gebruik van het gebouw zou ontstaan. De gemeente Uithoorn trok de gebruiksvergunning in en gaf "Onderzoek en Ontwikkeling Monumenten" opdracht de bouwkundige staat van de kerk te beoordelen. Haar rapport van 20 april 2008 bevestigde de slechte conditie van de kerk, maar concludeerde ook: "de schade is overwegend goed te herstellen, het verdient hierbij de aanbeveling om de restauratie van de kerk niet uit te stellen (...) De torens vertonen de meeste technische gebreken (...) maar zijn goed te herstellen".

Vanwege de onzekerheid over de toekomst van het gemeentelijk monument sloot het kerkbestuur de kerk. Het bisdom Haarlem, het kerkbestuur en de gemeente gingen in overleg inzake de toekomst van de Schanskerk, kritisch gevolgd door actiegroep BOUD (Behoud Ons Unieke Dorpsgezicht). In 2012 werd het gebouw op last van de gemeente deels ontmanteld, omdat de kerk op instorten zou staan. Tot op de dag van vandaag is het niet gelukt om tot concrete toekomstplannen voor het 150 jaar oude kerkgebouw te komen. ■

Literatuur en bronnen

- De Roode Haan - G. Veenstra (1 februari 1963)
- 200 jaar parochie St. Jan Uithoorn (1782-1982) - drs. P.J.J.M. van Wees (1 december 1982)
- Brief Parochiebestuur, 3 januari 2008
- Quick Scan bouwkundige staat St Jan de Doper Uithoorn - Onderzoek en Ontwikkeling Monumenten, april 2008
- Emmaüs Bestuursinformatie Extra, april 2008
- Nieuwe Meerbode, 2 januari 2008, 9 januari 2008, 16 mei 2012
- De Telegraaf, 11 mei 2012
- De Volkskrant, 11 mei 2012
- Website Stichting BOUD

De gronden onder onze voeten

EEN REIS DOOR DE TIJD

door Peter van Golen

Geologen hebben berekend dat het heelal, ons universum ca. vijftien miljard jaar geleden is ontstaan. In een lang proces waarin energie werd omgezet in materie, ontstond ongeveer vijf miljard jaar geleden het zonnestelsel, waartoe ook onze eigen planeet aarde behoort. Er gingen vele eeuwen voorbij voordat de planeet, aangekleed met een biosfeer, de kleurrijke uitstraling toonde, zoals wij die nu van haar gewend zijn. Dat betekende overigens niet dat zij voor de verdeling van land en water al hetzelfde beeld vertoonde als nu. De veranderende verdeling tussen land dat onder water lag en land boven water heeft in het verleden herhaaldelijk het aanzien van de aardbol veranderd.

TEKTONIEK

De aardkorst is verdeeld in aardplaten, tektonische platen genoemd. Deze aardplaten bewegen ten opzichte van elkaar. Door die tektonische activiteiten van de aarde verschoven de continenten. De onvoorstelbaar krachtige werking van de aardkorst bracht de continenten met elkaar in botsing. Een voorbeeld hiervan is de vorming van het Himalayagebergte. Het continent India botste tegen de aardplaat van China en drukte daar het landoppervlakte omhoog. Dit gaat nog altijd door. Op meerdere plaatsen op de aardbol hebben deze processen plaats gevonden en zijn nog steeds gaande. In Europa zijn onder andere de Alpen ontstaan door het opdringen van het continent Afrika.

DE RONDE VENEN

Na een miljoenen jaren durende reis over de planeet kwam de basis van Nederland aan op de plaats waarop Nederland (en dus ook De Ronde Venen) zich nu bevinden. Nederland maakte als onderdeel van de tektonische plaat Eurazië een reis over de aardbol en heeft hieraan in de ondergrond 'reisherinneringen' opgeslagen.

GASWINNING

In 1972 werd ook in onze provincie gezocht naar olie en gas. In de toenmalige Gemeente Vinkeveen en Waverveen werd een concessie verleend om naar gas te zoeken. In Waverveen aan de Veldweg werd op het land bij de familie J. Winkel een boorinstallatie geplaatst en werd diep boren naar energiebronnen gezocht. Er werd gas gevonden, maar de hoeveelheid in de ondergrond was hier te gering voor exploitatie. De heer Joop Winkel heeft destijds twee boormonsters gekregen van de boormeester. Een boorkern van arduin en een boorkern van steenkool.

De boorinstallatie aan de Veldweg te Waverveen. Foto van Joop Winkel.

Dit zijn voor ons heel interessante artefacten. Met deze boorkernen hebben we belangrijke informatie gekregen over de geschiedenis van onze aardse ondergrond.

De diepste boorkern die in Waverveen naar boven is gehaald, is een stuk arduin. Het ooggetuigenverslag van de heer Winkel meldt dat de boorkern ca. 3.000 meter onder het maaiveld in Het Poeltje te Waverveen is opgehaald.

De bewuste grondlaag is gevormd in het Devoon, ca. 400 miljoen jaar geleden. Het continent waarop Nederland zich toen bevond was onderdeel van het continent Laurazië. Een gedeelte van dit continent was door de botsing van de continenten onder water gedrukt.

Het sediment van de ondiepe warme zee werd gevormd door kalk van de kalkbehuizingen van zeeslakjes en andere zeediertjes en organisch afval, dat door langdurige blootstelling aan druk en temperatuur verandert in veen en kool. De kalk en de kool voegden zich samen en vormde kolenkalk ook wel arduin genoemd.

Het stukje steenkool werd gevormd in het Carboon, ca. 300 miljoen jaar geleden. De basis van De Ronde Venen lag destijds in de buurt van de evenaar, ongeveer waar nu Suriname op de kaart te vinden is. Het plantaardige materiaal vormde na versterving veen, waaruit via bruinkool door de tijd heen steenkool ontstond.

Conclusie: diep onder onze voeten worden herinneringen bewaard aan de wereldreis van de Ronde Venen door de tijd. We kwamen van ver: van Antarctica via Zuid-Amerika naar Noord-Afrika om uiteindelijk noordwaarts deel uit te maken van werelddeel Europa. ■

Boorkernen van arduin (boven) en steenkool (onder).
Collectie: Poldermuseum Waverveen

Bronnen:

- De vorming van land. Inleiding in de geologie en geomorfologie, H.J.A Berendsen, Utrecht, 2011.
- Fysisch-geografisch onderzoek, H.J.A. Berendsen, Assen, 1999.
- Geheimschrift der aarde, dr. I.M. van der Vlerk en dr. Ph. H. Kuenen, Zierikzee, 1948.
- Geologische atlas van het Gooi, S. Koopman en A.E. Pfeifer, Hilversum, 2014.
- En de aarde bracht voort, dr. G. van den Brink, Amsterdam 2017.

Reconstructie van het oerbos in het Carboon van Erik-Jan Bosch, Naturalis.

De Stationsweg bij de Croonstadtlaan

door Jaap Meulstee en Wiesje Dijkxhoorn

Eerder al hebben we in ons kwartaalblad aandacht besteed aan de historische achtergrond van de plek, waar nu onze verenigingsruimte is gehuisvest. In dit artikel geven we opnieuw herinneringen door van direct betrokkenen uit de omgeving van dit stukje in het centrum van Mijdrecht.

Foto 1 en 2: De voormalige woning aan de Stationsweg 10 te Mijdrecht

STATIONSWEG MIJDRECHT

In gesprek met Roelie en Arie Outshoorn tekenen we diverse verhalen van de Stationsweg op. Roelie Outshoorn van Heeringen is in 1948 geboren op de Stationsweg 10 te Mijdrecht. Zij was de dochter van Arie van Heeringen. Vader van Heeringen had na zijn verzetsactiviteiten in de Tweede Wereldoorlog een transportbedrijf: 'Van Heeringen van 't Hul'. Later verhuisde dit bedrijf naar de Padmosweg en uiteindelijk werd het overgenomen door Brouwer Transport.

Op de kleine foto: Arie van Heeringen, kort na de bevrijding in 1945, met in zijn hand een opgerold portret van koningin Wilhelmina. (Collectie Gille)

Roelie trouwde in 1970 in de plaatselijke gereformeerde kerk met Arie Outshoorn, zoon van slager Ko Oudshoorn. Inderdaad: het is opvallend dat de naam Outshoorn ergens bij de burgerlijke stand verkeerd genoteerd is, waardoor de oorspronkelijke d in een t is veranderd... Ooit heeft Arie in de jaren vijftig getracht de oorzaak van deze vergissing te achterhalen, maar hij heeft het uiteindelijk zo gelaten.

Arie Outshoorn is op Hofland geboren (in het huis waarin nu van makelaardij Ruijgrok is gevestigd). De familie is een echt slagersgeslacht. De slagerij van vader Outshoorn op Hofland kreeg later een tweede winkel in de Anselmusstraat.

Foto 4 en 5: De voormalige gereformeerde kerk (anno 1918) met rechts een tekening van het gebouw, uitgegeven bij de sloop.

Op foto 6 (Hofland 26) zien we Pa Oudshoorn in de deur-opening en rechts zus Lenie samen met twee knechten (deze foto is voor de oorlog genomen).

Op foto 7: de Electriche rund, kalf en varkensslagerij J. G. Oudshoorn op Hofland 19, kort na de oorlog. V.l.n.r. staan moeder Lena, zus Lenie, zus Alie, broers Co en Bertus, Arie zelf, broer Dick, vader Ko en hond Bobbie (het jongste broertje was net geboren en staat niet op de foto).

MIJDRECHT, Geref. Kerk met glanz 4

5

6

7

Foto 8: Uitsnede van de luchtfoto van het centrum van Mijdrecht uit 1975 (zie ook de Proosdijkoerier van september 2017). Links het gemeentehuis, daarboven van links naar rechts loopt de Stationsweg, met de in dit verhaal beschreven woningen.

Arie heeft jaren bij zijn vader gewerkt. In 1970 heeft Arie met zijn broer Dick een slagerij gekocht in de Staatsliedenbuurt in Amsterdam. Daar hebben zij dertig jaar lang met hulp van hun echtgenoten en het personeel gewerkt.

Eind jaren tachtig is de geboortewoning van Roelie aan de Stationsweg gesloopt ten behoeve van de nieuwbouw van het gemeentehuis. Daar waar nummer 10 heeft gestaan is nu de overgang van de Croonstadlaan naar de Stationsweg, ofwel de ronding bij het huidige 'Rendez Vous', dat deels in de tuin van Stationsweg 10 is gebouwd. Van het ouderlijk huis is een fraai schilderij gemaakt door Johan van der Wilt (zie foto 2).

Roelie herinnert zich de medebewoners van de straat: Links naast nummer 10 staat het nog wel behouden pand nummer 12. Destijds van dierenarts Burggraaff, tegenwoordig van makelaardij Korver. Op nummer 14 (het huis met de rode luikjes) woont nu Hans Korver (zoon van Toon en Ali).

Aan de rechterzijde was op nummer 8 het huisje van kolenboer Van Diemen en op nummer 6 woonde schilder Van Yperen. Beide woningen zijn eveneens gesloopt ten behoeve van de nieuwbouw van het

gemeentehuis. Minder prettige herinneringen heeft Roelie aan de stank van het 'pishok' naast het gemeentehuis en het parkeerterrein, grenzend aan het postkantoor, dat links in het oude gemeentehuis aan de Dorpsstraat gevestigd was.

Aan de overzijde van de Stationsweg stond op de hoek aan de Dorpsstraat de winkel van Kockmann met daaraan vast op Stationsweg 1 de woning van de dames Kockmann, met rechts de stenen bungalow op nummer 3 van familie Kockmann. Daarnaast was de brandweergarage met daarboven de woning van familie Gasse (nummer 5) waarvan vader op het gemeentehuis werkte. Vervolgens nog een opslagpand van de brandweer en daar weer naast, tegenover het huis van Van Heeringen, stonden het huis van de familie Hofstee en het Groene Kruisgebouw. Helemaal rechts twee arbeiderswoningen, met daarin woonachtig de brugwachters van Van den Berg, die daar gratis konden wonen als zij op gezette tijden de Steffensburg bedienden.

De Steffensbrug ligt over de Ringvaart en geeft nu toegang tot de rotonde naar de Rondweg. De muziektent stond links van de weg die naar beneden liep, naar waar nu de rotonde is. De huidige brandweergarage staat nu op het 'grote zand'. Daarachter liep destijds de

9

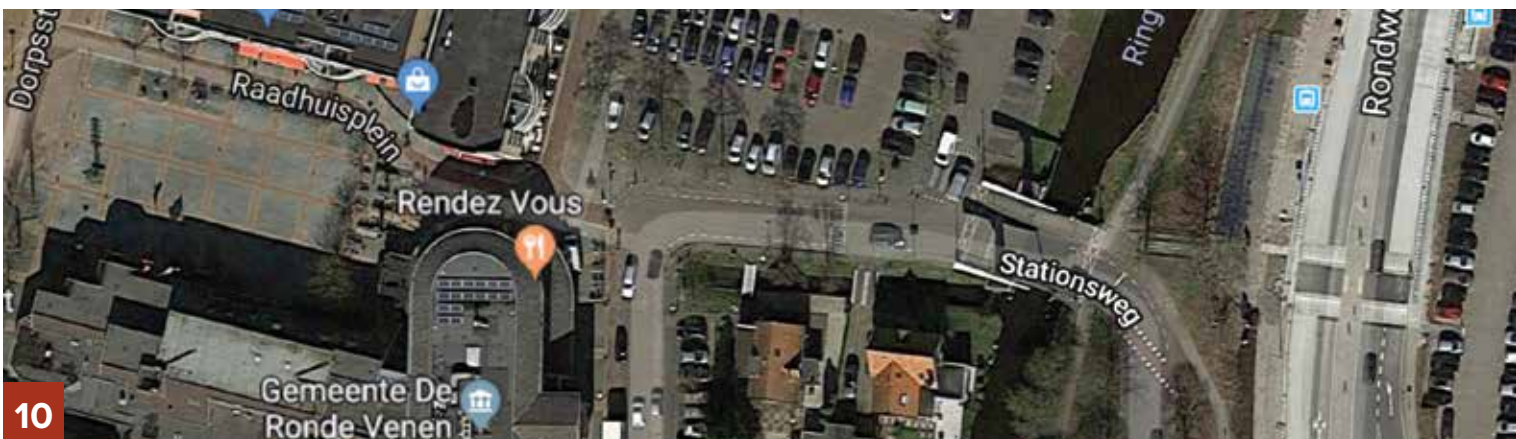
Foto 9: Het oude gemeentehuis van Mijdrecht met links op de foto de woning van de familie Kockmann. (collectie Gille)

enkele spoorlijn en iets verderop waren het spoorhuis, de Nutslaan en de watertoren.

“Het is wel jammer, dat niet één van ons gezin (twee jongens en drie meisjes) daar kon wonen na het overlijden van onze ouders. Ons huisje is geslactofferd voor de Croonstadtlaan... Ik heb goeie herinneringen aan die tijd. Het was een gezellige ‘laan’ (wij noemden het Stationslaan en niet Stationsweg), een aparte buurtschap met veel zelfstandig werkenden en veel kinderen om mee te spelen. Met een sterke sociale

controle, waar het bijvoorbeeld de kerkgang betrof... De burens kwamen eens in de zoveel tijd op zaterdag- of zondagavond bij elkaar op de ‘burenavondjes’ en daarbij werd naast gezellig kletsen ook flink gediscussieerd over actuele zaken en (dorps)politiek¹. Dat ging dwars door de verschillende kerkverbanden heen. Ik kan me herinneren dat we als gereformeerde kinderen veel met de katholieke kinderen uit de laan speelden. Later mocht dit op zondag niet meer, omdat ik was betrapt met een ijsje op zondag, gekocht bij de speeltuin....waar nu hotel Meesters is.” ■

¹ Aanvulling door Mirjam Oudhuizen-Kockmann

10

Foto 10: De huidige situatie van het Centrum van Mijdrecht. Bron: Googlemaps.

Vondsten van de heer Veerhuis [2]

door Pieter Sipkema en Wiesje Dijkxhoorn

Figuur 1: a rechts en b links; reliëfpijpen met Mercurius en Neptunus en het beeldmerk DK, c midden onder; pijp gemaakt in 1817 ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Felix Meritis, d midden boven; pijp van het zgn. hoornmodel.

Twee leden van de archeologische werkgroep van de historische vereniging ‘De Proosdijlanden’ mochten de vondsten uit de collectie van de heer Veerhuis uit Vinkeveen (draglinebestuurder) bekijken. In het vorige nummer van de Proosdijkoerier hebben zij over de historie van het maken van pijpen verteld en vervolgens een aantal vondsten beschreven. De resterende vondsten worden nu gepresenteerd. Het betreft wederom vondsten uit de stortlaag (toemaakdek) in de Ronde Venen.

RELIËFPIJPEN

Voorbeelden van zgn. reliëfpijpen komen aan de orde. Ze worden in een metalen persvorm gemaakt. Dit maakt het mogelijk om de versiering, die in de vorm is aangebracht, af te drukken. We zien geheel versierde koppen, voorzien van voorstellingen, wapens en veel

details. De versieringen betreffen historische gebeurtenissen, het wapen van een stad, provincie-wapens of de uitbeelding van Mercurius en Neptunus.⁽¹⁾ Van het laatste hebben we twee voorbeelden.

De pijp heeft in het tekstlint het opschrift: Amsterdam- sch Welvaren. In Amsterdam is een gevelsteen met dit opschrift. Alleen is dat niet met sch aan het eind

Reliëfpijp met Mercurius en Neptunus (zie fig. 1a en dezelfde pijp in ander perspectief: fig. 2a en fig. 2b)

geschreven. Als afbeelding zien wij in figuur 2b Neptunus. Mercurius is aan de achterkant, hier dus niet zichtbaar. Het schip “Amsterdams Welvaren” werd in 1781, tijdens de Amerikaanse Vrijheidsoorlog door de Engelse marine opgebracht op verdenking van wapen-transport naar Amerika. Nog voor het schip aan de ketting kon worden gelegd, verging het in de Ierse zee. In het derde deel van de achttiende eeuw was de heraldiek een geliefd motief. Familiewapens werden, omstreeks de eeuwwisseling, door Hermanus Swartjes, Jan Trip en Pieter Stomman als versiering gebruikt. In dezelfde periode werd ook de handel, gesymboliseerd door de goden Mercurius en Neptunus, als onderwerp voor decoratie gekozen. Het feit dat de pijpenindustrie baat had bij een bloeiende overzeese handel en vrije scheepvaartroutes zal ongetwijfeld debet zijn geweest aan de keuze van dit thema.⁽²⁾

Verder staat er een beeldmerk DK (figuur 2a) met een kroon erboven. Ook het hielmerk DK is te zien in figuur 2a met een symbool erboven dat ook een kroon zou kunnen zijn. Dit hielmerk werd door meerdere pijpenmakers gebruikt (van 1709 tot 1909).

TWEEDE VOORBEELD VAN EEN PIJP MET MERCURIUS EN NEPTUNUS (FIGUUR 1B)

Ook deze pijp heft de afbeeldingen van Mercurius en Neptunus op de ketel. Terwijl ook het grote beeldmerk, de gekroonde DK, zichtbaar is. De kroon is echter niet gelijk aan die van de pijp in figuur 1a.

Er zijn veel versies met Mercurius en Neptunus als afbeelding gemaakt. De Mercurius- en Neptunuspijp van Maarten Heerkens, werkzaam in Gouda van 1805-1841, wordt door Aad Kleijweg⁽³⁾ in detail beschreven. Het is een ovaalvormig model met het hielmerk ‘de gekroonde 65’. Op de linkerzijde van de hiel staat het bijmerk ‘het wapen van Gouda’. Op de linkerzijde van de ketel zien we een fraai uitgevoerde op een koopbaal zittende Mercurius “de god van de handel”, met in zijn linkerhand de slangenstaf, steunend op zijn rechterknie en in zijn rechterhand de geldbuidel. Op de rechterzijde van de ketel zien we een fraai uitgevoerde zittende Neptunus “de god van de zee”, met in zijn rechterhand de drietand en in zijn linkerhand een vat waar uit water stroomt. Neptunus heeft een warrige hardos en een puntsik. Aan zijn voeten zien we een grote vis liggen. Op de achterzijde van de ketel is in een medaillon het merk 65 van de pijpenmaker geplaatst met daarboven een kroon.

FIGUUR 3: PIJP MET DE TEKST: FELIX MERITIS

Felix Meritis is in 1777 opgericht (Kleipijpen van Krommenhoek en Vrij; pag. 270). De naam betekent ‘Gelukkig door verdiensten’. Het genootschap van de rijke burgerij richtte zich op de bevordering van kunst en wetenschap en had een eigen pand aan de Keizersgracht 324 in Amsterdam. De pijp is gemaakt ter gelegenheid van het “Fyftig jarig bestaan” van het genootschap Felix Meritis in 1827.

Alle pijpen met de tekst Felix Meritis en die van het 50-jarig jubileum zijn gemaakt door dezelfde pijpenmaker. Het hielmerk, de gekroonde 96, was in die tijd in gebruik bij Pieter Stomman. Pieter Stomman zal trots geweest zijn om als enige pijpenmaker pijpjes te mogen leveren aan het genootschap.

Als we pijp zorgvuldig bekijken (figuur 3) zien wij aan de rokerszijde op de ketel een medaillon met de naam van het genootschap FELIX MERITIS en in reliëf dezelfde voorstelling, die we terugvinden centraal in het fronton van het gebouw van het genootschap: de bijenkorf op een sokkel met wat bloemen er omheen. De bijenkorf was het symbool van het genootschap.

PIJP VAN HET ZGN. HOORNMODEL

Pijpen in de vorm van een hoorn of ‘toeter’. Onderstaande pijp (figuur 4) verwijst naar de inname in 1572 van Den Briel door de watergeuzen. Door deze actie werd Den Briel de eerste “vrije” stad in de Nederlanden). De pijp is tussen ca. 1872 en 1875 gemaakt. De pijp heeft bovendien een cirkelvormig ‘kijkglaasje’ waarin een zwart wit diaatje is geplaatst met een voorstelling. Er zijn verschillende uitvoeringen van deze pijp bekend (figuur 4 is overgenomen uit literatuurreferentie 5).

5a

5b

De pijp (figuur 5a en b, zie ook 1d) uit de collectie van Veerhuis heeft hetzelfde model. Alleen is er in dit geval een trein op geplaatst. Het is een burgerman pijpje. De pijp is gemaakt ter gelegenheid van het jubileum van koning Willem III en Sophia in 1874. De namen staan boven de portretten, Het is een feestpijp en ook hier hoorde een glaasje in met een portret. Op de steel staat een naam die begint met FE. De betekenis daarvan hebben we niet kunnen achterhalen.

KORTE-ISABÉ MODEL

Deze pijp (figuur 6) is een kort model, korte-isabé genoemd. Op de steel tussen twee banden met schelpjes of blaadjes is een tekst aangebracht: KORTE IZABE (isabé). Opvallend is dat in dit geval de complete pijp (inclusief de steel) is gevonden. De ketel is vaak onversierd, zoals ook hier het geval is. De bloeiperiode van dit type is de periode 1860-1880. Het wordt in de 18e en 19e eeuw geproduceerd in vele variaties.

Literatuur:

- (1) reliëfpijpen <http://www.pijpenkabinet.nl/Pijpenkabinet/C%20reliëfpijpen.html>
- (2) Goudse pijpenmakers en hun merken; J van der Meulen; 2003
- (3) De Nederlandse kleipijp en andere bodenvondsten, Webmaster en Verzamelaar Aad Kleijweg, Internet
- (4) Drie eeuwen Nederlandse kleipijpen in foto's, W. Krommenhoek en A. Vrij, 1986
- (5) <https://www.claypipes.nl/19e-eeuw/hoorn-modellen>

6

Privacyverklaring

PERSOONSGEGEVENS DIE WIJ VERWERKEN

De Historische Vereniging 'De Proosdijlanden' (HVP) verwerkt persoonsgegevens over u, omdat u gebruik maakt van onze diensten en/of omdat u deze zelf bij het invullen van een contactformulier aan ons heeft verstrekt. De HVP kan de volgende persoonsgegevens verwerken:

- Uw voor- en achternaam
- Uw geslacht
- Uw adresgegevens
- Uw telefoonnummer
- Uw e-mailadres
- Uw bankrekeningnummer

WAAROM DE HVP GEGEVENS NODIG HEEFT

De HVP verwerkt uw persoonsgegevens voor de volgende doelen:

- Het toesturen van ons kwartaalblad, De Proosdijkoerier
- Het toesturen van onze periodieke nieuwsbrief per e-mail
- Het toesturen van contributienota's en herinneringen
- Het afhandelen van contributiebetalingen

HOE LANG BEWAART HVP DE GEGEVENS

De HVP bewaart uw persoonsgegevens niet langer dan strikt nodig is om de doelen te realiseren, waarvoor uw gegevens worden verzameld. Na beëindiging van uw lidmaatschap van de HVP worden uw persoonsgegevens verwijderd.

DELEN MET ANDEREN

De HVP verstrekt uw persoonsgegevens alléén aan derden indien dit nodig is voor de uitvoering van een overeenkomst met u, of om te voldoen aan een wettelijke verplichting.

IN KAART BRENGEN WEBSITEBEZOEK

Op de website van de HVP worden algemene bezoekgegevens bijgehouden, waaronder het IP-adres van uw computer en het tijdstip van opvraging en gegevens die uw browser meestuurt. Deze gegevens worden gebruikt voor analyses van bezoek- en klikgedrag op de website. De HVP gebruikt deze informatie om de werking van de website te verbeteren. Deze gegevens worden zoveel mogelijk geanonimiseerd en worden niet aan derden verstrekt.

GEGEVENS INZIEN, AANPASSEN OF VERWIJDEREN

U heeft het recht om uw persoonsgegevens in te zien, te corrigeren of te verwijderen. U kunt een verzoek tot inzage, correctie of verwijdering sturen naar administratie@proosdijlanden.nl of te bellen naar het secretariaat 0297-256660. De HVP zal zo snel mogelijk, maar binnen vier weken, op uw verzoek reageren.

BEVEILIGEN

De HVP neemt de bescherming van uw gegevens serieus en neemt passende maatregelen om misbruik, verlies, onbevoegde toegang, ongewenste openbaarmaking en ongeoorloofde wijziging tegen te gaan. De website van de HVP maakt gebruik van een betrouwbaar SSL Certificaat om te borgen dat uw persoonsgegevens niet in verkeerde handen vallen.

Als u de indruk heeft dat uw gegevens niet goed beveiligd zijn of er aanwijzingen zijn van misbruik, of indien u meer informatie wenst over de beveiliging van door de HVP verzamelde persoonsgegevens, neem dan contact met de HVP op via administratie@proosdijlanden.nl. www.proosdijlanden.nl is een website van de HVP. De HVP is als volgt te bereiken:
Historische Vereniging 'De Proosdijlanden',
Croonstadtlaan 4a, 3641 AL Mijdrecht

Algemene ledenvergadering 13 november 2018

Het bestuur nodigt de leden van de historische vereniging De Proosdijlanden uit voor de algemene ledenvergadering op dinsdag 13 november 2018 in de Oudheidkamer, Croonstadlaan 4a te Mijdrecht. Aanvang 20.00 uur. De agenda voor de vergadering vindt u binnenkort op de website: www.proosdijlanden.nl. Na de algemene vergadering bieden we u een lezing van mevrouw Jo Blom. Koninklijke karakters in kwaliteit en karikatuur.

Koninklijke karakters in kwaliteit en karikatuur

Mevrouw Jo Blom, historicus en voormalig docent aan het Amsterdamse Spinozalyceum, woont in Duivendrecht, Ouder-Amstel.

Zij vertelt na onze korte algemene vergadering over stadhouders van toen en Oranjes van nu.

Het geschiedenisverhaal wordt afgewisseld met de tintelende, kleine geschiedenis vol spannende, sexy anekdotes en pikanterieën. Dit alles natuurlijk in interactie vanuit uw belangstelling, vragen en opmerkingen. In de presentatie komt de dynastieke historie aan bod met indien mogelijk een uitstapje naar onze streekgeschiedenis. Vragen als 'Was Willem van Oranje wel onze vader des vaderlands?' en 'In hoeverre is het beeld dat we hebben van Maurits en Frederik Hendrik als topmilitairen juist?' geven een interessante en moderne kijk op onze vaderlandse geschiedenis. Dit alles in kort bestek omdat ook de latere Oranjes niet mogen ontbreken. Pas met Willem I als koning der Nederlanden kreeg het vorstenhuis majesteitlijke glans. Tussen de Europese koningshuizen gelden ze echter als B-vorsten, want zij zijn niet gekroond maar ingehuldigd als topambtenaren, wat hun voorvaderen als stadhouders in functie ook waren. Koning Willem II is verreweg uniek in het rijtje, maar met koning Willem III werd een dieptepunt bereikt. Zijn echtgenote Emma en dochter Wilhelmina hebben met grote inzet en heel zorgvuldig het imago van de Oranjes opgevijseld en dan zijn we bijna aangeland bij het moderne koningschap van Willem-Alexander en Maxima. Hoe attractief is dat om daarvan kennis te nemen tijdens deze presentatie?

U bent van harte welkom op dinsdag 13 november, de toegang is gratis.

(illustratie: Prins Frederik Hendrik van Oranje bij de verovering van Den Bosch in 1629, Paul van Hillegaert)

Nieuwe leden

Mw. G. Jongebreur de Gier	Groningen
L. Fokker	Mijdrecht
R. N. P. van Kempen	Mijdrecht
Mw. N. Kuylenburg	Mijdrecht
Mw. S. Riegen Broerse	Mijdrecht
I.G. Smit	Mijdrecht
A. Vree	Mijdrecht
L. Vriens	Mijdrecht
J. v.d. Wilt	Mijdrecht
Mw. V. Bruijn	Vinkeveen
Mw. C. Totri	Vinkeveen
A.T.H. de Graaf	Wilnis
L.W. van Rooijen	Wilnis

Gedurende vele jaren hebben we in ons kwartaalblad de nieuwe leden van de historische vereniging vermeld; de nieuwe wet AVG doet ons enige terughoudendheid betrachten, waardoor we besloten hebben deze vermelding in het vervolg weg te laten.

Ook lid worden?

Bel dan naar 0297 - 282190 of stuur een e-mail naar administratie@proosdijlanden.nl

“U gaat uw lidmaatschap van de Historische Vereniging De Proosdijlanden aan voor onbepaalde tijd en dat lidmaatschap wordt telkens automatisch voor een jaar verlengd.

Daar hoeft u niets voor te doen. U kunt uw lidmaatschap opzeggen uiterlijk vier weken voor het begin van een nieuw kalenderjaar. Als lid van de vereniging ontvangt u De Proosdijkoerier en na aanmelding hiervoor via de website ook onze digitale nieuwsbrief”.

DOELSTELLING VAN DE VERENIGING:

De vereniging stelt zich tot doel belangstelling te wekken voor de geschiedenis van De Ronde Venen en een stimulerend aandeel te leveren in de ontwikkeling van de regionale en plaatselijke geschiedenis in de ruimste zin.

Copyright

Overname van artikelen uit de Proosdijkoerier is toegestaan mits met uitdrukkelijke toestemming van de redactie.

**Inleverdatum kopij volgende nummer:
1 november 2018**

‘De Proosdijkoerier’ is een kwartaaluitgave van de Historische Vereniging ‘De Proosdijlanden’, geregistreerd onder ISSN 1388-7165.

Hoofdredactie

Dhr. Jaap Meulstee
Adres: Conincksmee 5, 3645 WG Vinkeveen
E-mail: jaapmeulstee@ziggo.nl

Tekstredactie

Dhr. Jan Rouwenhorst

Vormgeving

Dhr. Jaco Kroon - Pijl14 grafisch ontwerp
E-mail: info@pijl14.nl
Website: www.pijl14.nl

Drukwerk

Drukkerij Avanti Wilnis
Website: www.drukkerijavanti.nl

Voorzitter

Dhr. Rob Blans
E-mail: rob@blans.eu

Secretaris, excursies en lezingen

Mw. Geertje Oerlemans
Per adres: Croonstadtdlaan 4a, 3641 AL Mijdrecht
Telefoon: 0297 - 256660
E-mail: geertje.oerlemans@ziggo.nl

Penningmeester

Dhr. Jan van Breukelen
E-mail: jm.vanbreukelen@xs4all.nl
Bankrekeningnummer: NL89 RABO 0369 6185 05

Algemeen adjunct

Dhr. Hans van Zwieten
E-mail: ha911@live.nl

Publicaties (PK, nieuwsbrief en website)

Dhr. Jaap Meulstee
E-mail: jaapmeulstee@ziggo.nl

Archeologie

Dhr. Paul Hoogers
E-mail: p.hoogers@icloud.com

Monumenten

Mw. Wiesje Dijkxhoorn
E-mail: w.dijkxhoorn@ziggo.nl

PR en documentatie

Dhr. Co Oudshoorn
E-mail: co.oudshoorn@planet.nl

Genealogie

Dhr. Stef Veerhuis
E-mail: stefveerhuis@outlook.com

Ledenadministratie

E-mail: administratie@proosdijlanden.nl
Aanmelding voor het lidmaatschap kan bij de ledenadministratie op dit mailadres.

Adres vereniging (Oudheidkamer)

Croonstadtdlaan 4a, 3641 AL Mijdrecht

Website: www.proosdijlanden.nl

E-mail: info@proosdijlanden.nl

Facebook: www.facebook.com/proosdijlanden

Contributie: € 17,50 per jaar

Losse exemplaren van de Proosdijkoerier: € 4,90 per stuk

Oplage: Circa 1200

ADVERTENTIEPAGINA
IN BEZIT VAN AVANTI

ADVERTENTIEPAGINA BINNENZIJDE OMSLAG
IN BEZIT VAN AVANTI

ADVERTENTIEPAGINA ACHTERZIJDE OMSLAG

RABOBANK

IN BEZIT VAN AVANTI